

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการบริหารงานวิชาการเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารและประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดแผนกศึกษานิเทศก์ แขวงไชยบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นสำคัญดังนี้

1. สภาพทั่วไปและทิศทางการดำเนินงานการจัดการศึกษาของแผนกศึกษานิเทศก์ แขวงไชยบุรี

2. แผนกลยุทธ์ของแผนกศึกษานิเทศก์ แขวงไชยบุรี

2.1 กลยุทธ์ที่ 1 แผนงานขยายโอกาสการเข้าถึงการศึกษา

2.2 กลยุทธ์ที่ 2 แผนงานปรับปรุงคุณภาพและความสอดคล้อง

3.3 กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้มีคุณภาพดีขึ้น

3. ความสำคัญของผู้บริหารโรงเรียน

4. การบริหารงานวิชาการเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียน

4.1 ความหมายของงานวิชาการ

4.2 ความสำคัญของงานวิชาการ

5. ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียน

5.1 การบริหารหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้

5.2 การบริหารการเรียนการสอน

5.3 การบริหารการนิเทศการศึกษา

5.4 การบริหารด้านการวัดและประเมินผล

6. ประสิทธิภาพของโรงเรียน

6.1 ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิภาพขององค์กร

6.2 วิธีการประเมินประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน

6.3 องค์ประกอบประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน

7. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของโรงเรียน

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8.1 งานวิจัยภายในประเทศ

8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

สภาพทั่วไปและทิศทางการดำเนินงานจัดการศึกษาของแผนกศึกษาธิการแขวงไชยะบุรี

แผนกศึกษาธิการ แขวงไชยะบุรีมีอาคารสำนักงานตั้งอยู่ที่บ้านสีเมือง เมืองไชยะบุรี แขวงไชยะบุรี พื้นที่รับผิดชอบประกอบด้วย 10 เมือง ได้แก่ เมืองคอบ เมืองเชียงร่อน เมืองเงิน เมืองหงส์สา เมืองไชยะบุรี เมืองเพียง เมืองปากลาย เมืองทุ่งมีไชย เมืองแก่นท้าว และเมืองบ่อแต่น มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 16,389 ตารางกิโลเมตร ติดกับ 3 แขวงในภาคเหนือ คือ แขวงบ่อแก้ว แขวงอุดมไชย แขวงหลวงพระบาง และ 1 แขวงภาคกลาง คือ แขวงเวียงจันทน์ ทิศตะวันตกและทิศใต้ติดกับ 6 จังหวัดของประเทศไทย คือ เลย พินิจ โลก อุดรดิตถ์ น่าน พะเยา และเชียงราย มีชายแดนร่วมกันยาวถึง 647 กิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศโดยรวมในเขตพื้นที่รับผิดชอบของแผนกศึกษาธิการ ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ และมีภูเขาสลับซับซ้อน มีประชากรรวมทั้งสิ้น 340,556 คน 62,452 ครอบครัว และ 8 ชนเผ่า ประกอบด้วย ลาว ไคย ร้อยละ 77 มอนกะแมร์ ร้อยละ 14.50 มังอีวเมียน ร้อยละ 8.50 เป็นแขวงที่ปลูกพืชอุตสาหกรรม ไม้อุตสาหกรรมและไม้ผล การปศุสัตว์ กับอุตสาหกรรมอาหารสำหรับรูป การบริการทางผ่านและการท่องเที่ยว เช่น เทศกาล งานช้างเป็นงานสำคัญของแขวงไชยะบุรี

แผนกศึกษาธิการ แขวงไชยะบุรี เป็นองค์กรบริหารตามสายบังคับบัญชาในระบบ บริหารและคุ้มครองของกระทรวงศึกษาธิการ ในระดับแขวง ซึ่งมีบทบาทให้คำปรึกษา แนะนำ การปฏิบัติงาน ควบคุมกำกับ ประเมินผล พัฒนาการศึกษากายในแขวง มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนา ประชาชนลาวให้มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม และวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมลาวได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว ปี พ.ศ. 2546-2553, 2551)

วิสัยทัศน์

แผนกศึกษาธิการแขวงไชยะบุรี เป็นองค์กรชั้นนำในการส่งเสริมการจัดการศึกษา เพื่อให้ประชากรที่อยู่ในกลุ่มวัยเรียนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง และต่อเนื่อง มีคุณภาพมาตรฐาน ใกล้เคียงกับมาตรฐานสากล เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ - สังคม และสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน ยุทธศาสตร์การศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้กำหนด แผนงานตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

การขยายโอกาสการศึกษาแบบต่อเนื่อง

เพื่อให้ทุกคนได้มีโอกาสศึกษาต่อเพื่อยกระดับการศึกษาของตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงตลอดระยะเวลาแห่งการดำรงชีพของตน และได้กำหนดจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจน ที่จะพัฒนาการศึกษาทุกระดับ ให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่องกระตุ้นกระบวนการจัดการศึกษาให้เป็นหลักสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในการพัฒนาประเทศ

พันธกิจ

1. พัฒนาการศึกษ โดยมุ่งเน้นในประเด็นหลัก 2 ด้าน คือ
 - 1.1 ให้ความสำคัญด้านแนวคิดการเมือง มุ่งเน้นสร้างให้ประชาชนลาวมีจิตสำนึกในการเคารพกฎหมาย และมีระเบียบวินัย
 - 1.2 ส่งเสริมให้เก่งทางด้านวิชาการทำให้ระดับการศึกษาเท่าเทียมกับมาตรฐานสากล
2. พัฒนาการเรียนการสอน โดยพัฒนาอย่างเป็นระบบและครอบคลุมทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านคุณสมบัติศึกษา ปัญญาศึกษา ศิลปศึกษา พลศึกษา และแรงงานศึกษา
3. ขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มากขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาในระดับประถมศึกษาภาคบังคับโดยมุ่งเน้นให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
4. พัฒนาการศึกษโดยมุ่งเน้นคุณภาพเป็นหลัก ส่งเสริมระบบการศึกษาให้มีความทันสมัย ทันเหตุการณ์ และเป็นไปตามสภาพความเป็นจริง ส่งผลให้การศึกษาทุกระดับ ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมหาวิทยาลัยมีคุณภาพมากขึ้น
5. พัฒนาระบบบริหารจัดการ และคุ้มครองการศึกษาแต่ละขั้นให้เป็นเอกภาพมีระเบียบแบบแผน และมีคุณภาพ ส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีบทบาทในการบริหารจัดการการศึกษาตามทิศทางที่กำหนดในยุทธศาสตร์คือ แขวงเป็นหลักในด้านยุทธศาสตร์ เมืองเป็นหลักในด้านแผนงบประมาณ หมู่บ้านเป็นหลักในการปฏิบัติ

เป้าประสงค์

1. เด็กวัยเรียนทุกคน สามารถเรียนจบชั้นประถมศึกษาทั้งประเทศ ภายในปี พ.ศ. 2558 (กระทรวงศึกษาธิการ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวปี พ.ศ. 2546-2553, 2551)

2. พัฒนาคุณภาพการศึกษาทุกระดับให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล
3. จัดสรรทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้การปฏิบัติงานด้านการศึกษา มีผลสัมฤทธิ์

สูงสุด

ตัวชี้วัด

1. ร้อยละของนักเรียนที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา
2. ร้อยละของประชากรวัยเรียนที่ได้รับการศึกษาภาคบังคับ

3. ร้อยละของประชากรวัยเรียนที่ได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพ
4. ร้อยละของนักเรียนที่มีศักยภาพด้านภาษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย
5. ร้อยละของโรงเรียนที่มีสภาพแวดล้อม และแหล่งเรียนรู้ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้
6. ร้อยละของประชากรวัยเรียนที่ได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่ดี

แผนกลยุทธ์ของแผนกศึกษาธิการแขวงไซยะบุรี

กลยุทธ์ที่ 1 แผนงานขยายโอกาสการเข้าถึงการศึกษา สร้างความเสมอภาคและเพิ่มโอกาสทางการศึกษาของแผนกศึกษาธิการ แขวงไซยะบุรี รับประกันสิทธิและโอกาสในการได้รับการศึกษาภาคบังคับของเด็กวัยเรียนตามเกณฑ์อายุการเข้าเรียน (6 ปี - 10 ปี) ให้ได้เข้าเรียนร้อยละ 98 นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาเข้าเรียนต่อมัธยมตอนต้น ร้อยละ 68 สนับสนุนและส่งเสริมนักเรียนที่จบมัธยมตอนต้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4) เข้าเรียนต่อมัธยมตอนปลายร้อยละ 55

กลยุทธ์ที่ 2 แผนงานปรับปรุงคุณภาพและความสอดคล้อง ปฏิรูปการศึกษาและกระบวนการจัดการเรียนการสอน โดยจัดให้มีการทบทวนและพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับการปฏิรูปการเรียนรู้และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่นปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ ให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ได้ โรงเรียนมีหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่นจัดกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาครูตามแนวทางปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นการจัดการเรียนการสอนแบบ บูรณาการ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดระบบดูแลนักเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับและการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยนักเรียนทุกคนในสังกัดได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างมีระบบ สามารถเรียนจบการศึกษาภาคบังคับ และการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่มาตรฐาน สร้างความตระหนักและส่งเสริมให้โรงเรียนดำเนินการพัฒนาเข้าสู่มาตรฐาน การประกันคุณภาพ นักเรียนได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้าน เป็นพลเมืองดี มีการศึกษา มีความรู้ มีวิชาชีพ มีความสามารถประดิษฐ์คิดค้น และมีความกระตือรือร้น ต่อการพัฒนาประเทศชาติ พัฒนาตนเองให้มีสุขภาพอนามัยที่ดี และมีศีลธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ปี พ.ศ. 2549-2558, 2551)

กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพดีขึ้นเพื่อตอบสนองในการปรับเปลี่ยนเข้าสู่ประเทศอุตสาหกรรมที่ทันสมัย สร้างปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมให้ยืนยง ปรับตัวสู่เศรษฐกิจยุคใหม่ รู้เท่าทันโลก พึ่งตนเองได้ จัดระบบการบริหาร เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศและพัฒนาความเข้มแข็งทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ความสำคัญของผู้บริหารโรงเรียน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในการศึกษาค้นคว้า มุ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับผู้บริหารโรงเรียนเป็นหลัก (กรมจัดตั้งพนักงาน, 2545) และมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงผู้บริหารโรงเรียนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความหมายและความสำคัญของผู้บริหารในหลายทัศนะ ตัวอย่างเช่น

ผกา แสงสุวรรณ (ม.ป.ป., หน้า 1) กล่าวว่า ผู้บริหาร (Administrator) คือบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าหน่วยงาน เช่น ผู้บริหารการศึกษาแห่งชาติ ผู้บริหารโรงเรียนสมาคมต่าง ๆ เป็นต้น ในด้านการศึกษา ผู้บริหารหมายถึง ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการ ทั้งนี้ แล้วแต่สภาพของโรงเรียนหรือสถานศึกษานั้น ๆ ผู้บริหารจะมีหน้าที่ดูแลและร่วมวางแผนนโยบายต่าง ๆ ทุกด้าน เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุผลสำเร็จ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535, หน้า 22) กล่าวว่า ผู้บริหารเป็นเสาหลักที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อหน่วยงาน ต่อผู้ได้บังคับบัญชา และต่อผลงานอันเป็นส่วนรวม คุณภาพและบทบาทของผู้บริหาร มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับคุณภาพสถานศึกษา รวมทั้งผลสะท้อนต่อผลงานและวิถีปฏิบัติงานของสถานศึกษาแต่ละแห่งเป็นอย่างมาก

ธงชัย สันติวงษ์ และชัยยศ สันติวงษ์ (2533, หน้า 13) กล่าวว่า ผู้บริหาร คือบุคคลซึ่งเป็นหัวหน้าหรือผู้นำของกลุ่มคนในองค์กร เป็นผู้จัดระเบียบทรัพยากรต่าง ๆ และประสานการปฏิบัติงานของบุคคลฝ่ายต่าง ๆ และเป็นผู้รับผิดชอบการทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย

จากแนวคิดดังกล่าวพอสรุปได้ว่า ผู้บริหาร โรงเรียน หมายถึง ผู้ที่ได้รับมอบหมายหรือแต่งตั้งให้เป็นผู้นำ หรือหัวหน้าของบุคลากรในโรงเรียน และใช้อำนาจที่มีอยู่ให้บุคลากรในโรงเรียน ได้ปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ส่วนในด้านความสำคัญของผู้บริหาร โรงเรียนนั้น ก็มีนักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของผู้บริหารโรงเรียนในลักษณะต่าง ๆ เช่น

ภิญโญ สาธร (2526, หน้า 171) กล่าวถึงความสำคัญของผู้บริหาร โรงเรียนว่า ความเจริญในวงการศึกษานั้นขึ้นอยู่กับคนหลายฝ่าย แต่สำคัญที่สุดคือผู้บริหาร

ผกา แสงสุวรรณ (ม.ป.ป., หน้า 7) กล่าวว่า การที่โรงเรียนจะสามารถจัดการเรียนการสอนให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้มากน้อยเพียงใดนั้น ต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ แต่ปัจจัยสำคัญที่สุดได้แก่ผู้บริหาร

ธงชัย สันติวงษ์ (2534, หน้า 12) กล่าวว่า การที่องค์กรจะสามารถดำเนินการไปได้โดยราบรื่นและมีประสิทธิภาพจนสามารถบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ตั้งไว้นั้น ย่อมต้องพึ่งพาผู้บริหารเข้ามาช่วยให้ทรัพยากรทั้งด้านบุคคล และวัสดุสิ่งของประสานทำงานร่วมกันไปได้โดยไม่ติดขัด

จากแนวคิดต่าง ๆ พอสรุปได้ว่า ผู้บริหารโรงเรียน มีความสำคัญต่อการดำเนินงานต่าง ๆ ในโรงเรียนให้บรรลุจุดมุ่งหมายและตอบสนองความต้องการในด้านจัดการศึกษาโดยมีส่วนร่วม รับผิดชอบและผลักดันให้การดำเนินการดังกล่าวบรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหารงานวิชาการเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียน

การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน ถือเป็นงานหลักหรือเป็นหัวใจ และเป็นภารกิจที่สำคัญของผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องให้ความสำคัญเพราะเป็นงานที่ตรงกับวัตถุประสงค์หลักของโรงเรียน ในการที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตรงตามความต้องการของหลักสูตรและสังคมได้มากที่สุด ซึ่งผลการดำเนินงานวิชาการจะมีประสิทธิผลเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับผู้บริหารเป็นสำคัญ เช่นเดียวกับ วีระ หงษ์ทวี (2545) ที่กล่าวว่า งานวิชาการเป็นงานหลักหรืองานแกนหลักของสถาบันการศึกษานั้น และถือว่าเป็นงานที่สำคัญที่สุด

ความหมายของการบริหารงานวิชาการเชิงกลยุทธ์

กัญญา สาธร (2526, หน้า 252) ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียน ซึ่งเกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพดีที่สุด ผู้บริหารการศึกษาหรือครูใหญ่ทุกคน ควรรับผิดชอบในฐานะเป็นผู้นำของครูในด้านวิชาการเป็นอันดับแรกเพราะหน้าที่ของโรงเรียนหรือสถานศึกษาทุกแห่ง คือการให้ความรู้แก่นักเรียนในด้านวิชาการโดยการทำงานร่วมกับครู กระตุ้นเตือนครูให้คำแนะนำครู และประสานงานให้ครูทุกคนทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพในการบริหารงานวิชาการควรครอบคลุมงานดังต่อไปนี้คือ งานหลักสูตรการเรียนการสอนประมวลการสอน ตารางสอน อุปกรณ์การสอน

กิตติมา ปรีดีศิลป (2529, หน้า 47-79) กล่าวว่า งานวิชาการเป็นกระบวนการบริหารกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนตั้งแต่การกำหนดนโยบายการวางแผนการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน การประเมินผลการสอน เพื่อให้ไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและจุดมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ควบคุมดูแลเกี่ยวกับหลักสูตรอุปกรณ์การเรียนการสอนคู่มือการจัดชั้นเรียน การจัดตารางสอน การพัฒนาครูโดยการอบรม นิเทศการศึกษา การเผยแพร่วิชาการ สู่ชุมชน การวัดและประเมินผลการเรียน และการประเมินมาตรฐานโรงเรียน เพื่อปรับปรุงคุณภาพให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

งานวิชาการ เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรการจัดกิจกรรมการสอน การจัดอุปกรณ์การสอน สื่อการเรียนการสอน งานด้านวัดผลและประเมินผล และงานด้านส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาการเรียนการสอน จะเห็นได้ว่า งานวิชาการมีความสำคัญมาก ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนจึงเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการบริหารงานวิชาการซึ่งงานวิชาการจะมีประสิทธิภาพได้ ย่อมขึ้นอยู่กับ

กับผู้บริหารโรงเรียน เป็นสำคัญ และควรเป็นผู้ที่ตื่นตัวในการบริหารงานวิชาการ ต้องมีความรู้ความสามารถ ความเข้าใจตลอดจนเข้าใจความสำคัญของวัตถุประสงค์ ขอบข่าย และกระบวนการในการบริหารงานวิชาการ ทั้งนี้ เพื่อเป็นผู้นำให้บุคลากรในโรงเรียนร่วมมือกันปฏิบัติงานให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

กิตติมา ปรีดีดิลก (2532, หน้า 47-58) ได้ให้ความหมายของการบริหารงานวิชาการไว้ว่า การบริหารงานวิชาการหมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดใน โรงเรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพ เพราะหน้าที่ของโรงเรียนทุกแห่ง คือการให้ความรู้ด้านวิชาการแก่ผู้เรียน โดยมีผู้บริหารเป็นผู้นำทางวิชาการมีการทำงานร่วมกับครู ให้คำแนะนำและประสานงานให้ทุกคนทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจุบันงานวิชาการยังหมายถึงการอบรมศีลธรรมจรรยา และความประพฤติของนักเรียน เพื่อให้เป็นคนดี ทำให้มีความสุข ความพอใจตามอัตภาพและสภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนช่วยเหลือเผื่อแผ่แก่เพื่อนบ้าน และสังคมตามสมควรด้วย การบริหารงานวิชาการเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยตรง เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผลการศึกษามีคุณภาพดี ดังนั้นไม่ว่ากิจกรรมใดที่สัมพันธ์กับการเรียนการสอน และทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ถือว่างานเหล่านั้น เป็นงานในขอบเขตหน้าที่ของผู้บริหารในด้านวิชาการทั้งสิ้น ซึ่งขอบเขตงานวิชาการแบ่งออกเป็น 6 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1. แผนปฏิบัติงานด้านวิชาการ
2. หลักสูตรและการสอน ประกอบด้วยหลักสูตร โครงการสอนประมวลการสอน
3. การจัดการเรียนการสอนประกอบด้วยงานจัดตารางสอน การจัดชั้นเรียน
4. การจัดครูเข้าสอนแทน การจัดแบบเรียน การจัดห้องสมุด การจัดทำคู่มือครู
5. สื่อการสอน
6. การปรับปรุงการเรียนการสอน การนิเทศการสอน การฝึกอบรม

จากภารกิจที่สำคัญในการจัดการศึกษาในโรงเรียนคืองานวิชาการ ดังนั้น โรงเรียนที่จัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ได้มาตรฐานก็คือ โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการนั่นเอง อูทัย บุญประเสริฐ (2546, หน้า 34) กล่าวว่า งานสำคัญของโรงเรียนคือ งานวิชาการ ถ้าหากโรงเรียนดำเนินงานพลาดทางวิชาการ ก็น่าจะพิจารณาได้ว่าโรงเรียนนั้นประสบความสำเร็จล้มเหลวในทางตรงกันข้าม โรงเรียนใดที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานทางวิชาการ โรงเรียนนั้น ก็สมควรที่จะได้รับการยกย่องยอมรับว่าเป็นโรงเรียนที่ดำเนินภารกิจของโรงเรียนได้ผล ซึ่งสอดคล้องกับ มิลเลอร์ (Miller, 1965, p. 176) ที่เน้นความสำคัญของงานวิชาการว่างานวิชาการเป็นหัวใจของโรงเรียน

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2527, หน้า 151) ให้ความเห็นว่า การบริหารงานวิชาการ เป็นการดำเนินงานทุกชนิดที่จะส่งเสริม พัฒนาหรือปรับปรุงการเรียนการสอนของโรงเรียนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับตัวครูหรือนักเรียนก็ตาม ควรอยู่ในขอบข่ายของงานวิชาการดังนี้

1. งานเกี่ยวข้องกับหลักสูตร
2. งานการเรียนการสอน
3. งานบริหารบุคลากรทางวิชาการ
4. การบริหารสื่อการศึกษา
5. งานนิเทศการสอน
6. งานพัฒนาและเตรียมครูเข้าสอนตามหลักสูตร
7. กิจกรรมอื่น ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนการสอน

กล่าวโดยสรุป การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดภายในโรงเรียนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และการศึกษาของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมากในการส่งเสริมงานวิชาการของโรงเรียน คือผู้บริหาร ที่จะต้องเป็นผู้นำทางวิชาการ มีการทำงานร่วมกับครู มีการประสานงานให้ทุกคนทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร ตลอดจนกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมภายในหรือภายนอกห้องเรียนโดยเหตุนี้ งานวิชาการจึงถือเป็นงานสำคัญที่มีขอบเขตกว้างขวาง เพราะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน และพัฒนาผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน

ความสำคัญของงานวิชาการ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้มีนักการศึกษาได้ให้ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการไว้ดังนี้

กิตติมา ปรีดีดิลก (2532, หน้า 48) ได้ให้หลักการบริหารงานวิชาการว่า การบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญของสถานศึกษาจะดีหรือเลวขึ้นอยู่กับการบริหารงานวิชาการทั้งสิ้น ดังนั้น ในการบริหารงานวิชาการ ผู้บริหารโรงเรียนจึงจำเป็นต้องมีหลักการบริหารด้านนี้อย่างมีประสิทธิภาพจากแนวคิดของนักการศึกษาและผลงานวิจัยต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า การบริหารงานวิชาการเป็นงานหลักและถือเป็นหัวใจสำคัญในการบริหารเพราะเป็นงานที่มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้ ของนักเรียน เพราะสถานศึกษามีหน้าที่ ที่จะต้องจัดหลักสูตร วิธีการสอนรวมทั้งกิจกรรมเสริมเพื่อพัฒนานักเรียนซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของประเทศให้มีความรู้ ความสามารถตอบสนองความต้องการของสังคม ผู้บริหารโรงเรียน ถือว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญที่สุดที่จะทำให้การบริหารงานวิชาการ มีประสิทธิภาพ ตามทฤษฎีของฮาลปีน (Halpin)

ทองหล่อ เดชไชย (2544) ได้กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่สามารถบริหารงานวิชาการได้ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร โดยมีสาเหตุสำคัญมาจากการขาดทักษะและภาวะผู้นำของผู้บริหาร

บุญเกียรติ เทพบุตรดี (2544) กล่าวถึงจุดอ่อนของการศึกษาว่า เป็นเพราะการขาดภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา

วิยะดา รัตนเพชร (2531) พบว่า พฤติกรรมการบริหารงานของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับขวัญกำลังใจของครูอยู่ในระดับปานกลาง และมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในระดับต่ำ ความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับขวัญกำลังใจของครูและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนในระดับปานกลาง และมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในระดับค่อนข้างต่ำ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535, หน้า 17) ได้กล่าวเช่นเดียวกันว่า ความสำเร็จของสถานศึกษา อยู่ที่การบริหารงานวิชาการ และการบริหารงานวิชาการก็นับว่ามีบทบาทสำคัญสูงสุดต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการบริหารโรงเรียน เพราะงานวิชาการจะช่วยพัฒนาสติปัญญา ความนึกคิดของผู้เรียนให้เป็นผู้มีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร เพื่อประโยชน์ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนจะมีคุณภาพดีมากขึ้นเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ ที่สำคัญที่สุดได้แก่ผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งจะต้องให้ความสำคัญแก่งานวิชาการ มีความเข้าใจขอบเขตการดำเนินงาน และภาระหน้าที่ของการบริหารวิชาการในโรงเรียนเป็นอย่างดี

สมิทธิ์ (Smith, 1961, p. 170 อ้างถึงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535, หน้า 15) ได้ศึกษาการใช้เวลาในการบริหารงานและการให้ความสำคัญของการบริหารงานในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. งานบริหารงานวิชาการ	ร้อยละ 40
2. งานบริหารบุคลากร	ร้อยละ 20
3. งานบริหารกิจการนักเรียน	ร้อยละ 20
4. งานบริหารการเงิน	ร้อยละ 5
5. งานบริหารอาคารสถานที่	ร้อยละ 5
6. งานบริหารความสัมพันธ์กับชุมชน	ร้อยละ 5
7. งานบริหารงานทั่วไป	ร้อยละ 5

จะเห็นว่าการบริหารงานวิชาการมีประสิทธิภาพและมีความสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ

จากความเห็นของนักการศึกษา จะเห็นได้ว่าการบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจของโรงเรียน เป็นแหล่งที่ทำหน้าที่ให้การศึกษอบรมแก่กุลบุตรกุลธิดาของคนในชาติ การบริหารงานวิชาการให้มีคุณภาพนั้นผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความเข้าใจหลักในการบริหารงานวิชาการ

ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโรงเรียน

การบริหารงานวิชาการ ถือว่าเป็นงานหลักที่มีความสำคัญ ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในขอบข่ายของงาน เพื่อให้การบริหารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น ผู้บริหารต้องทราบขอบข่าย และหน้าที่ความรับผิดชอบในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ของ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้กำหนดขอบข่ายและความหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ดังนี้

การบริหารงานวิชาการตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียน ได้กำหนดไว้ 6 ข้อ ดังนี้

1. การวางแผนงานวิชาการ โรงเรียนดำเนินการดังนี้
 - 1.1 การรวบรวม จัดทำระเบียบ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานวิชาการ
 - 1.2 การทำแผนงานวิชาการ
2. การบริหารงานวิชาการ โรงเรียนดำเนินการดังนี้
 - 2.1 การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ
 - 2.2 การจัดแผนการเรียน
 - 2.3 การจัดตารางสอน
 - 2.4 การจัดครูเข้าสอนแทน
3. การพัฒนาและส่งเสริมทางด้านวิชาการ
 - 3.1 การพัฒนาและส่งเสริมการเรียนการสอนแบบต่าง ๆ
 - 3.2 การสอนซ่อมเสริม
 - 3.3 การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน
 - 3.4 การจัดกิจกรรมนักเรียนตามหลักสูตร
 - 3.5 การพัฒนาครูทางด้านวิชาการ
4. การจัดการเรียนการสอนดำเนินการดังนี้
 - 4.1 การจัดทำแผนการเรียนการสอนรายวิชาและบันทึกการสอน
 - 4.2 การจัดหาจัดทำใช้บำรุงรักษาและส่งเสริมการผลิตสื่อการเรียนการสอน
5. การวัดผลและประเมินผลการเรียน และงานลงทะเบียนนักเรียน

โรงเรียนดำเนินการดังต่อไปนี้

5.1 ดำเนินการวัดผลและการประเมินผลการเรียน

5.2 การสร้างและปรับปรุงเครื่องมือการวัดผลการเรียนรู้

5.3 การจัดให้มีเอกสารและแบบฟอร์มเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผล

การเรียน

5.4 การดำเนินการเกี่ยวกับหลักฐานการวัดผลและประเมินผลการเรียน

6. การประเมินผลงานวิชาการสำหรับการบริหารงานวิชาการตามเกณฑ์ประเมิน

โรงเรียน ของกระทรวงศึกษาธิการ (กรมตรวจการศึกษา, 2549) ได้กำหนดขอบข่ายของ
การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนไว้ดังนี้

6.1 การบริหารงานวิชาการให้สอดคล้องกับหลักการและจุดหมายของหลักสูตร

6.2 การจัดบุคลากรตรงตามหน้าที่

6.3 การพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา

6.4 การจัดสื่อการเรียนการสอน

6.5 การจัดบริการเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน

6.6 การจัดการเรียนการสอน

6.7 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

6.8 การให้ความสะดวกและควบคุมการนำใช้หลักสูตร สื่อ วัสดุ อุปกรณ์

และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

6.9 การส่งเสริมงานห้องสมุด และห้องทดลองวิทยาศาสตร์

6.10 การกำหนดนโยบายและกำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน

6.11 การดำเนินการด้านการวัดผล และประเมินผล

กระทรวงศึกษาธิการ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (กรมสามัญศึกษา, 2549)
ได้กำหนดให้ผู้บริหารโรงเรียนมีหน้าที่รับผิดชอบควบคุมดูแลและบริหารงานวิชาการดังนี้

1. การวางแผนงานวิชาการ ได้แก่

1.1 จัดระบบบริหารงานวิชาการ

1.2 รวบรวมและจัดทำระเบียบ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานวิชาการ

1.3 จัดเอกสารคู่มือครู และคู่มือนักเรียน

1.4 จัดทำปฏิทินด้านงานวิชาการ

1.5 วางแผนงานด้านงบประมาณ ค่าใช้จ่ายในการบริหารงานวิชาการประจำปี

1.6 จัดทำแผนงาน โครงการทางวิชาการ

1.7 จัดบุคลากรประสานงานกับแหล่งวิชาการนอกโรงเรียน

2. การจัดทำแผนการเรียนรู้ ได้แก่

2.1 จัดแผนการเรียนรู้ให้สนองจุดมุ่งหมาย หลักการ และโครงสร้างของหลักสูตร โดยคำนึงถึงความพร้อม และความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

2.2 จัดเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน และผู้ปกครองชุมชน และท้องถิ่นที่เป็นประโยชน์ต่อนักเรียน ครู-อาจารย์

2.3 จัดปฐมนิเทศนักเรียน และผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดแผนการเรียนรู้ การเลือกแผนการเรียนรู้ และการลงทะเบียนนักเรียน

2.4 พิจารณาเลือกใช้แบบเรียน

2.5 ประสานแผนการเรียนกับสถาบันอื่น ๆ เพื่อการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพ

2.6 ประเมินผลการปรับปรุงการจัดแผนการเรียนรู้ และติดตามผลทุกระยะ

3. การจัดตารางการเรียนการสอน

3.1 จัดให้มีตารางสอนประเภทต่าง ๆ เช่น ตารางสอนประจำตารางสอน ของครูแต่ละคน ตารางสอนประจำหมวดวิชา ตารางสอนรวม

3.2 จัดให้มีตารางการใช้ห้องเรียน และอาคารสถานที่ต่าง ๆ

3.3 การติดตามและประเมินผลการจัดตารางสอน

3.4 การปรับปรุงการจัดตารางสอน

3.5 การจัดสอนซ่อมเสริม

4. การจัดครูเข้าสอน

4.1 จัดครูเข้าสอนให้ตรงตามวุฒิ หรือประสบการณ์

4.2 จัดเฉลี่ยครูให้เพียงพอในแต่ละหมวดวิชา

4.3 จัดครูหรือสื่อการสอนแทน กรณีที่มีครูลา หรือไปราชการ

5. การพัฒนาการเรียนการสอน

5.1 ส่งเสริมให้ครู นำวิธีการสอนแบบต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสมเนื้อหาวิชาพร้อมทั้งให้ครูรู้จักนำนวัตกรรมทางการศึกษามาใช้ และเน้นให้ครูจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม และจริยธรรม

5.2 ควบคุมการสอนให้เป็นไปตามจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละรายวิชา

5.3 จัดให้มีบริการแนะแนวการเรียนต่อและแนะแนวอาชีพ

5.4 จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน

5.5 ติดตามประเมินผลและพัฒนาการเรียนการสอน

6. การจัดการเรียนการสอน

- 6.1 จัดให้มีการทำแผนการสอน และโครงการเป็นรายวิชา
- 6.2 จัดให้ครูทำบันทึกการสอน
- 6.3 จัดหา ใช้ บำรุงรักษาและส่งเสริมการผลิตสื่อการสอนและอำนวยความสะดวก

ในการใช้

- 6.4 จัดหาทรัพยากรแหล่งวิชาการ สถานประกอบการ และสถานประกอบอาชีพอิสระ
- 6.5 จัดห้องสมุด และส่งเสริมให้ครู-นักเรียนได้ใช้ห้องสมุดให้เกิดประโยชน์ต่อ

การเรียนการสอน

- 6.6 จัดทำแผนการสอน ใช้อุปกรณ์ภายในโรงเรียน และการนำใช้ทรัพยากรร่วมกับสถานศึกษาอื่น

7. การพัฒนาครูทางด้านวิชาการ

- 7.1 ให้มีการนิเทศภายในและจัดทำเอกสารต่าง ๆ ทางวิชาการ
- 7.2 จัดการฝึกอบรมครู การประชุมสัมมนาทางวิชาการ
- 7.3 ส่งเสริมให้ครูผลิตเอกสารทางวิชาการ และค้นคว้าวิจัย
- 7.4 ส่งเสริมให้ครูได้ศึกษาต่อ หรือศึกษาดูงาน

8. การจัดกิจกรรมนักเรียน

- 8.1 จัดกิจกรรมนักเรียนให้สัมพันธ์วัย ตรงกับความสนใจ และนโยบายของกรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ

- 8.2 จัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนสามารถร่วมงานกับชุมชนได้

9. การวัดและประเมินผลการเรียน

- 9.1 รวบรวมระเบียบเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน
- 9.2 ชี้แจงแนวปฏิบัติและปฏิทินปฏิบัติงานเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียนให้ทราบทั่วกัน

- 9.3 ดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนตามปฏิทิน และแนวปฏิบัติที่กำหนด

- 9.4 ดำเนินการวิเคราะห์ข้อสอบ และจัดทำธนาคารข้อสอบ

- 9.5 ติดตามประเมินผลและตรวจสอบหลักฐานการวัดผลการเรียนการสอน

- 9.6 สร้าง และปรับปรุงเครื่องมือในการวัดผลการเรียนตามจุดประสงค์ของรายวิชา

- 9.7 จัดให้มีเอกสารหรือแบบฟอร์มเกี่ยวกับการวัด และประเมินผลการเรียนพร้อมทั้งมีเจ้าหน้าที่ดูแลและจัดเก็บเป็นระบบ

- 9.8 จัดให้มีการรายงานผลการเรียนตามระเบียบการวัดผลให้ถูกต้องเป็นปัจจุบัน

9.9 ควบคุม และตรวจสอบให้การวัดผลและประเมินผลการเรียนเป็นไปตามระเบียบ โดยเคร่งครัด

10. งานทะเบียนนักเรียน จัดให้มีทะเบียนนักเรียน หรือหลักฐานทะเบียนนักเรียนพร้อมทั้งจัดระบบการเก็บรักษาให้ปลอดภัย และให้มีระบบบริการที่สะดวกรวดเร็ว

11. การประเมินผลงานวิชาการ

11.1 จัดให้มีการประเมินผลงานวิชาการทุกระยะ

11.2 ตรวจสอบหลักฐานของการดำเนินงานทางวิชาการ

11.3 วิเคราะห์ผลการประเมินผลงานวิชาการและนำผลไปใช้ในการปรับปรุงงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วิระ หงษ์ทวี (2545) ได้แบ่งขอบข่ายงานวิชาการไว้ 9 ประการ ดังนี้

1. หลักสูตรและเอกสารการใช้หลักสูตร
2. ตารางสอนและวิธีสอน
3. วัสดุอุปกรณ์และการใช้แหล่งทรัพยากรในห้องเรียน
4. ห้องสมุด
5. กิจกรรมนักเรียน
6. การนิเทศงานวิชาการในโรงเรียน
7. การกำหนดให้ครูอาจารย์ปฏิบัติงานวิชาการ
8. การแนะแนว
9. การวัดผลและการประเมินผลการศึกษา

จากแนวคิดของนักการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมีความคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ โดยมีลักษณะการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการเรียนการสอนเพื่อมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ และมีประสิทธิภาพสูงสุด ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมีขอบข่ายกว้างขวางมาก ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้จึงกำหนดขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการที่สำคัญ ออกเป็น 4 ด้าน ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ดังนี้

1. การบริหารหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้
2. การบริหารการเรียนการสอน
3. การบริหารการนิเทศการศึกษา
4. การวัดผลและประเมินผล

การบริหารหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ สิ่งแรกที่ผู้บริหาร โรงเรียนต้องคำนึงถึงหรือยึดเป็นแกนนำ คือ งานวิชาการ เพราะเป็นงานที่เปรียบเสมือนสะพานเชื่อมโยงให้ผู้บริหารสัมผัสกับบุคลากรทุกคนในโรงเรียน (คุชฎี พงศ์ศาสตร์, 2535, หน้า 41) เพื่อให้พัฒนาผู้เรียนให้เจริญงอกงามทางด้านสติปัญญาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีทักษะความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพและพัฒนาสังคมให้เป็นสุข กระทรวงศึกษาธิการ โดยสถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษาแห่งชาติเป็นผู้จัดหลักสูตรขึ้นมา เพื่อให้เป็นไปตามการศึกษาแห่งชาติที่กำหนด ความมุ่งหมาย แนวนโยบาย และวิธีในการจัดการศึกษาของประเทศ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจสังคมและทรัพยากรที่มีอยู่ ดังนั้น เครื่องมือและพาหนะที่ผู้บริหารจะพานักเรียนไปสู่คุณลักษณะที่ประเทศชาติต้องการก็คือ “หลักสูตร” นั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับ นิพนธ์ คินวรงค์ (2526, หน้า 69) ที่กล่าวว่า ผู้บริหาร โรงเรียนควรมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องของหลักสูตรและผู้บริหาร โรงเรียน มีหน้าที่ในการพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยและเหมาะสมกับสภาพสังคม

ธำรง บัวศรี (2542, หน้า 6) กล่าวว่า หลักสูตรหมายถึง แผนที่ได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและมวลประสบการณ์ ในแต่ละ โปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับ คุชฎี พงศ์ศาสตร์ (2535, หน้า 41) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า เป็นแผนการเรียนการสอนอันเป็นส่วนรวมของประเทศเพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรประกอบด้วย จุดหมาย หลักการ โครงสร้าง จุดประสงค์ของการเรียนรู้เนื้อหาของรายวิชา สื่อการเรียนการสอน วิธีสอน และการประเมินผล ซึ่งตรงกับ หลักการคุ้มครองและการปฏิบัติหลักสูตร ของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2548, หน้า 1-4) สามารถสรุปได้ว่า หลักสูตรหมายถึง ข้อบังคับเพื่อให้โรงเรียน ผู้บริหาร โรงเรียน และครูอาจารย์นำไปจัดตั้งปฏิบัติ เอาใจใส่ในการให้การศึกษาอบรมนักเรียนให้มีความรู้ ประสบการณ์ และทักษะอันเหมาะสม และให้เป็นไปตามแนวทางพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่พรรคและรัฐบาล ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้กำหนดไว้

ในหลักสูตรได้กำหนดองค์ประกอบการศึกษาไว้ 5 อย่างโดยแต่ละอย่างได้แยกกระดับความคาดหมายไว้ 5 ด้านคือ คุณสมบัติศึกษา ปัญญาศึกษา ศิลปศึกษา พลศึกษาและกรรมศึกษา ดังนี้

1. คุณสมบัติศึกษา (จริยศึกษา)

รู้บทบาทของพรรคประชาชน ประวัติของประเทศลาว การจัดตั้งพรรค – รัฐขึ้นต่าง ๆ ประวัติของสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว ผู้นำและวีรบุรุษของชาติ รู้แนวทางของพรรคและระเบียบกฎหมายของรัฐในขั้นพื้นฐาน รู้การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชาตินาว และประเทศต่าง ๆ ในโลกรู้หน้าที่ของพลเมือง หน้าที่ในครอบครัว โรงเรียนและสังคม รู้ความหมายของสันติภาพ ผลร้ายของสงคราม บทบาทของการจัดตั้งองค์การสากล มีความสามารถในการปฏิบัติ

ตามแนวทางของพรรค และระเบียบกฎหมายของรัฐ โดยรวมเข้ากับภารกิจป้องกันความสงบ และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม ช่วยเหลือเพื่อนในการเรียนและออกแรงงาน ทักษะทำที่ เห็นคุณค่าของความรักชาติ และมีความภาคภูมิใจในชาติ เคารพผู้นำ และวีรบุรุษของชาติ ปฏิบัติตาม ระเบียบกฎหมายและประเพณีของชาติ ตลอดจนกฎระเบียบต่าง ๆ ของโรงเรียน และการกระทำอันดี งานในครอบครัว รับผิดชอบต่อโครงการจัดตั้งแบบรวมหมู่

2. ปัญญาศึกษา

2.1 มีความรู้พื้นฐานด้านคณิตศาสตร์ ภาษาลาว วรรณคดีลาว และต่างประเทศ มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ลาว และของโลก มีความรู้ภาษาต่างประเทศ มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ วาดรูป การขับร้องและดนตรี

2.2 มีความสามารถเสนอปัญหาและแก้ปัญหาตามขั้นตอน สามารถอธิบาย ปรากฏการณ์ในธรรมชาติ และสังคม อย่างมีหลักการและมีเหตุผล เป็นวิทยาศาสตร์ มีความรู้ และเข้าใจใน ชีวิตประจำวัน สื่อสารภาษาลาวถูกต้องตามหลักภาษา มีความสามารถในการอ่าน เขียน เข้าใจและแปลประ โยคภาษาต่างประเทศ

2.3 มีทักษะทำที่ เชื่อมั่น ในความรู้วิทยาศาสตร์ มีสติต่อการเรียน และใส่ใจใน การเรียนรู้

3. ศิลปศึกษา

3.1 มีความรู้ในการพรรณนา (การเขียน การวาด การปั้น ฯลฯ) ประเมินความงาม ธรรมชาติ มีความรู้ทางด้านวัฒนธรรมของชาติ

3.2 มีความสามารถ พรรณนาความงามของธรรมชาติ ชีวิต สังคม วัฒนธรรม และศิลปกรรม ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม

3.3 มีทักษะทำที่ มีความสามารถในการนำความงามของธรรมชาติ สร้างสรรค์ผลงาน ศิลปะวรรณคดีพื้นเมืองลาวและของโลก ค่อด้านวัฒนธรรมเสื่อมทรม

4. พลศึกษา

4.1 มีความรู้ในการฝึกฝนร่างกายตามหลักอนามัย รู้วิธีป้องกันโรค การปฐมพยาบาล รู้หลักการ และอริยะบถของการฝึกกายบริหาร

4.2 มีความสามารถในการกีฬาอย่างถูกต้อง การปฐมพยาบาล สามารถเข้าร่วมการเล่น และแข่งขันกีฬา ายกรรม

4.3 มีทักษะทำที่ มีน้ำใจต่อหมู่คณะ มีความรับผิดชอบ กล้าหาญในการฝึกกีฬา ายกรรม มีความรู้ในการรักษอนามัย ต่อด้านสิ่งเสพติด และสิ่งมีนเมา

5. ภูมิศึกษา

5.1 มีความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพที่เป็นความรู้เดิมของท้องถิ่น มีความรู้ในการเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์การปลูกป่า การบริการ รู้หลักการทั่วไปในการรักษาความปลอดภัยด้านแรงงาน

5.2 มีความสามารถในการใช้เทคนิคการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ปลูกต้นไม้ให้เป็นป่า ซ่อมแซมหรือผลิตเครื่องมือในการทำงานบางอย่างที่ง่าย ทำงานในครอบครัวและการหัตถกรรมขั้นพื้นฐาน มีความสามารถในการวางแผนและขั้นตอนในการทำงาน

5.3 มีทักษะทำที่ และเห็นประโยชน์ของแรงงาน มีความตื่นตัว มุ่งมั่น รับผิดชอบ และมีระเบียบวินัยในการทำงาน เคารพนับถือผู้ใช้แรงงานต่อต้านแนวคิดเกะกิ้น ขี้เกียจ ฟุ่มเฟือย

จากความหมายของหลักสูตรที่ได้กล่าวมาแล้ว แสดงว่า หลักสูตรมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารโรงเรียน เพราะงานวิชาการเป็นงานหลักของโรงเรียนซึ่งผู้บริหารโรงเรียนต้องใช้หลักสูตรเป็นตัวกำหนดนโยบาย ทิศทาง และแนวปฏิบัติงานด้านวิชาการ เป็นสิ่งที่บอกให้ครูทราบว่าต้องสอนนักเรียนให้เรียนรู้เนื้อหาวิชาเพียงใด มุ่งให้เกิดพฤติกรรมในการเรียนการสอนอะไรบ้าง หรือสอนให้เกิดทักษะและเกิดสมรรถภาพด้านใดบ้าง

การจัดการศึกษา ถือว่า โรงเรียนเป็นหน่วยงานที่จัดบริหารหลักสูตรที่เล็กที่สุดและสำคัญที่สุด ดังนั้นการนำหลักสูตรไปใช้จะบรรลุผลเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการบริหารงานวิชาการที่จะนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียน เพื่อให้การจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นที่ผู้บริหารต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

กิตติมา ปรีดีดิลก (2532, หน้า 57) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการให้สอดคล้องกับหลักสูตรนั้น ผู้บริหารต้องพิจารณาหลักสูตรทำความเข้าใจอย่างทอ้งแท้เพื่อจะชี้แนะครู แบ่งงานให้ครูช่วยกันทำแล้วคอยติดตามผล ซึ่งสอดคล้องกับ สังค์ อุทรานันท์ (2532, หน้า 275-276) ที่กล่าวถึงการบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร ไว้ดังนี้

1. ทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่โรงเรียนใช้อยู่อย่างชัดเจน
2. ให้บริการวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนชนิดต่าง ๆ แก่ครู
3. ดำเนินการนิเทศและติดตามการใช้หลักสูตรภายในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ
4. กระตุ้นและส่งเสริมครูในการใช้หลักสูตรอย่างถูกต้อง เช่น จัดฝึกอบรมหรือจัดประชุมสัมมนา เป็นต้น
5. ให้กำลังใจและบำรุงขวัญแก่ครูผู้ใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อเป็นแบบอย่างแก่ครูคนอื่น ๆ

สุมิตร คุณานุกร (2533, หน้า 130) กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้ว่า รวมถึงกิจกรรม 3 ประเภท คือ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน การจัดปัจจัย และสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ให้หลักสูตรบรรลุถึงเป้าหมายและการสอนของครู

คุษฎี พงศ์ศาสตร์ (2535, หน้า 43) ได้กล่าวถึงความสำคัญของผู้บริหาร โรงเรียนในฐานะ ผู้นำการใช้หลักสูตร อันจะนำไปสู่กระบวนการบริหารหลักสูตร จะต้องมึพฤติกรรมการบริหารงาน วิชาการ ดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตร ผู้บริหารจะต้องสนใจ ทำความเข้าใจหลักสูตร โดยละเอียดถี่ถ้วน กระจ่างชัดทุกแง่ทุกมุมจนสามารถ
 - 1.1 แปรออกมาเป็นแนวปฏิบัติได้
 - 1.2 กำหนดผู้รับผิดชอบได้
 - 1.3 ชี้แจง แนะนำ ครูผู้สอนได้
2. ส่งเสริมและวางมาตรการให้ครูผู้สอนสนใจ เข้าใจในหลักสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เข้าใจหลักการและจุดหมายของหลักสูตรอย่างแจ่มชัดจนจำได้ จึงจะทำให้การเรียนการสอนใน รายวิชานั้น ๆ มีคุณภาพประสิทธิผลตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร
3. ทันทต่อการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารต้องเป็นคนแรกในโรงเรียนที่ทราบความเคลื่อนไหว เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการแก้ไขหลักสูตรซึ่งมีอยู่เสมอรับทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลง ขยายความ และตีความให้ชัดเจนกำหนดแนวปฏิบัติและชี้แจงให้ผู้เกี่ยวข้องทราบโดยเร็ว
4. ควบคุมดูแลและติดตามการใช้หลักสูตร ผู้บริหารต้องเอาใจใส่สอดส่องดูแล ช่วยเหลือ สนับสนุนส่งเสริม และนิเทศครูอาจารย์ให้ดำเนินตามแนวปฏิบัติที่วางไว้ ขณะเดียวกันก็ติดตามการ ทำงานทุกระยะด้วยการสังเกต หรือกำหนดวิธีการเป็นเอกสารหลักฐานอื่นได้ตามความเหมาะสมกับ แนวปฏิบัติที่วางไว้

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานหลักสูตรและ การนำไปใช้ หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับความเข้าใจหลักสูตร การกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติ แผนการเรียน วิเคราะห์จุดหมายหลักการของหลักสูตร การจัดเอกสาร คู่มือหลักสูตรและแผนการ สอนที่เน้นกระบวนการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน การประเมินผลและติดตามผลการใช้ หลักสูตร

การบริหารการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่สำคัญของการ บริหารงานวิชาการ กิตติมา ปรีดีดิลก (2532, หน้า 61) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนเป็นหน้าที่ โดยตรงของผู้บริหารที่จะต้องกระทำการจัดการเรียนที่เหมาะสมมีการสอนที่ถูกต้อง ตลอดจนมี การอำนวยความสะดวกเพื่อการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การเรียนรู้ของนักเรียน

จะบังเกิดผลมากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนการสอนเป็นส่วนสำคัญ เพราะการเรียนเป็นการจัดประสบการณ์แก่ผู้เรียนโดยตรง มีนักการศึกษาให้ความหมายของการเรียนการสอนไว้ดังนี้

นิพนธ์ กิณวงศ์ (2526, หน้า 69-71) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพนั้น ควรประกอบด้วยการจัดแบ่งกลุ่มนักเรียน การจัดตารางสอน การกำหนดแบบเรียน และพัฒนาแบบเรียน และการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา และในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

วัลลภ กันทรพย (2534, หน้า 8-10) ได้เน้นการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุจุดประสงค์ไว้ 3 ประการ คือ

1. ไม่ว่าจะสอนวิชาใดก็ตามต้องสอนให้ถึงขั้นนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วย
2. ต้องสอนให้ผู้เรียนรับรู้กระบวนการและนำไปใช้ได้
3. ต้องสอนให้ผู้เรียนเห็นช่องทางในการนำสิ่งที่ได้เรียนไปประกอบอาชีพหรือหารายได้

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า การบริหารกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่ครูนำหลักสูตรไปใช้กับนักเรียนโดยตรงซึ่งจะทำให้ นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากการที่ได้รับประสบการณ์จากกิจกรรมการเรียนสอน และยังเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องแสดงพฤติกรรมเป็นผู้นำทางวิชาการในการบริหารกิจกรรมการเรียนการสอน ต้องจัดเตรียม และอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอนในโรงเรียนเป็นไปอย่างราบรื่นและเรียบร้อย ในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การจัดและการพัฒนาการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. การจัดและการพัฒนาการเรียนการสอนเน้นกระบวนการ
3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
4. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นกระบวนการกลุ่ม
5. การจัดตารางสอน
6. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร
7. การจัดสื่อการเรียนการสอน
8. การวัดผลและประเมินผลการเรียน

การบริหารการนิเทศการศึกษา การนิเทศการศึกษา เป็นกระบวนการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถแก่บุคลากรทางการสอน เพื่อพัฒนาการสอนให้ดียิ่งขึ้น ความสำเร็จของการดำเนินงานวิชาการของผู้บริหาร โรงเรียน จะขึ้นอยู่กับวิธีการสอนของครู และกระบวนการจัดการเรียนการสอน

ที่เน้นกระบวนการ และในโลกปัจจุบันที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในวงการศึกษาหลายประการ เช่น มีการเปลี่ยนแปลงในด้านหลักสูตร ด้านองค์ความรู้ในสาขาวิชาการต่าง ๆ มีแนวความคิด และแนวการเรียนการสอนใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงจุดมุ่งหมายของการศึกษา และเทคโนโลยี ที่ทันสมัย เป็นต้น ในการดำเนินการเรียนการสอนนั้น ครูเป็นผู้ที่มีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน แม้ว่าครูส่วนใหญ่จะมีความรู้เกี่ยวกับ วิชาและหลักการต่าง ๆ มาแล้วก็ตาม แต่ในสภาพปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ครูจึงต้องมีการพัฒนาตนเองและพัฒนาวิธีการสอน ตลอดจนเทคนิค ในการเรียนการสอนให้ก้าวหน้า อยู่เสมอ และเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนของครูมีผลให้ผู้เรียนมี ผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนด ครูจึงจำเป็นต้องได้รับการแนะนำช่วยเหลืออยู่เสมอ โดยการนิเทศการศึกษา ซึ่งมีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว (2543, หน้า 95) ได้กำหนดไว้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง การแนะนำช่วยเหลือ สนับสนุนและส่งเสริมครูอาจารย์ผู้สอนอยู่ในโรงเรียนสามัญชั้นต่าง ๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่วิชา เฉพาะประจำวัน และควรมีการส่งเสริมการคิดค้นหรือประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ทางด้านการศึกษาเพื่อ ผลประโยชน์ของนักเรียนและของการศึกษา

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2537, หน้า 225) ได้ให้ความหมายของคำว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายามที่จะช่วยให้การเรียนการสอนพัฒนาไปในแนวทางที่ดี ไม่ว่าจะเป็นการ ช่วยเหลือแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร หรือหัวหน้าสายวิชา สอดคล้องกับทัศนะ ของ ภิญญู สาร (2526, หน้า 274) ที่ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายามทุกชนิดของ เจ้าหน้าที่การศึกษาที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษา โดยการให้คำแนะนำแก่ครูหรือ ผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาให้รู้จักวิธีการปรับปรุงการสอน

สังัด อุทรานันท์ (2529, หน้า 151) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกับครู และบุคลากรเพื่อให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ ชารี มณีศรี (2538, หน้า 19) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายาม อย่างหนึ่งในหลาย ๆ อย่าง ที่จะช่วยส่งเสริมให้การศึกษาที่มีคุณภาพทางการเรียนการสอน เช่นเดียวกับ มานพ กาสะดี (2535, หน้า 269) กล่าวว่า การนิเทศงานวิชาการ ภายในโรงเรียน หมายถึง กิจกรรม หรือกระบวนการที่ผู้นิเทศนำมาใช้ในการพัฒนาความรู้ ทักษะและเจตคติของครูให้มีผลต่อการ ปฏิบัติงานการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนพนัส หันนาคินทร์ (2529, หน้า 250-253) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาไม่ใช่การตรวจสอบ แต่เป็นการกระตุ้นครูให้รู้จักใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ ตลอดจนช่วยส่งเสริมและพัฒนาให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

จากความหมายดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาคือ งานที่เกี่ยวกับความพยายามที่จะให้การแนะนำช่วยเหลือ ร่วมมือ สนับสนุนและส่งเสริมให้ครูมีความรู้ หากความรู้เพิ่มเติมเพื่อนำมาปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มุ่งพัฒนาผู้สอนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น อันจะช่วยส่งผลไปยังผู้เรียนที่จะออกไปเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

หลักการนิเทศการศึกษาเป็นงานวิชาการที่ต้องทำร่วมกับบุคคลหลายฝ่าย การทำงานต้องมีระเบียบแบบแผน มีหลักการและกฎเกณฑ์ เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ มีนักการศึกษาได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักการนิเทศการศึกษาไว้หลายท่าน ดังนี้

มานพ กาสะดี (2535, หน้า 271) ได้เสนอแนะถึงหลักสำคัญของการนิเทศการศึกษาไว้ 3 ข้อดังนี้

1. การนิเทศการศึกษาเป็น “กระบวนการ” ทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ
2. การนิเทศการศึกษามีเป้าหมายอยู่ที่คุณภาพของนักเรียน แต่การดำเนินงานนั้นจะกระทำผ่าน “ตัวกลาง” คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษา
3. การนิเทศการศึกษานั้นบรรยากาศแห่งความเป็น “ประชาธิปไตย”

กิตติมา ปรีดีดิลก (2532, หน้า 70) กล่าวว่า การนิเทศการสอนเป็นงานที่สำคัญอย่างหนึ่งในการบริหารงานวิชาการ และจำเป็นต้องจัดให้มีขึ้นในโรงเรียน เพราะเป็นการส่งเสริมการทำงานในหน้าที่ของครูได้ดีขึ้น ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการเรียนการสอนของโรงเรียนเพราะการนิเทศการสอนเป็นการช่วยเหลือแนะนำหรือปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนของครูให้ดีขึ้น ผู้บริหารโรงเรียนจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่นี้ได้ดีที่สุดโดยทำงานร่วมกับครูเพื่อช่วยเหลือแนะนำและช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการเรียนการสอน สอดคล้องกับ สังค อุทรานันท์ (2529, หน้า 40) ที่ได้กล่าวว่า การนิเทศการสอน เป็นการทำงานของผู้บริหารร่วมกับครูผู้สอน เพื่อให้มีความรู้ความสามารถ มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การใช้หลักสูตร เทคนิควิธีสอนการใช้สื่อและนวัตกรรมต่าง ๆ การวัดผลและประเมินผลการสอน

หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (2543, หน้า 108) ได้เสนอแนะถึงหลักการนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียน ไว้ดังนี้

1. การนิเทศนั้นจะต้องใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์ และให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ เป็นไปอย่างมีระบบระเบียบและวิธีการ
2. การนิเทศควรถูกต้องตามหลักการทางวิทยาศาสตร์และทำงานอย่างเป็นระบบ
3. การนิเทศนั้นจะต้องเป็นประชาธิปไตย ต้องเคารพในความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นความร่วมมือ ร่วมใจในการทำงานใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน

4. การนิเทศนั้นจะต้องเป็นการสร้างสรรค์
5. การนิเทศงานต้องมุ่งช่วยให้ครูรู้สึกมั่นคง และมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการทำงานของครูให้สูงขึ้น
6. การนิเทศนั้นจะต้องอยู่บนรากฐานของการพัฒนาวิชาชีพมากกว่าที่จะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
7. การนิเทศนั้นจะต้องสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง ส่งเสริมและสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันในการช่วยเหลือครู

พนัส หันนาคินทร์ (2529, หน้า 208) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของผู้บริหารให้การนิเทศไว้ 3 ประการ คือ

1. ทำหน้าที่ตรวจสอบความเป็นไปเกี่ยวกับการเรียนการสอน ข้อเท็จจริงที่ต้องการทำการตรวจสอบก็คือ ความเข้าใจในการใช้หลักสูตรของครู การใช้กลวิธีการสอนต่าง ๆ
2. ทำหน้าที่ประเมินผลการสอน เช่น ดูผลการสอนของครู ว่าก่อให้เกิดความเจริญในด้านต่าง ๆ แก่นักเรียนมากน้อยเพียงใด เป็นต้น
3. ทำหน้าที่ช่วยส่งเสริมและปรับปรุงได้แก่ ช่วยปรับปรุงความเข้าใจในเรื่องหลักสูตร ตลอดจนจุดมุ่งหมายของการสอนแต่ละรายวิชา ปรับปรุงหรือแนะแนวทางในการทำโครงการสอน การจัดหาเครื่องมือประกอบการสอน

ชาลี มณีสรี (2538, หน้า 54-56) ได้กล่าวถึงงานนิเทศการศึกษาทางด้านวิชาการที่ผู้บริหารโรงเรียนอาจทำได้ ดังนี้คือ

1. ปฐมนิเทศครูใหม่ ผู้บริหารควรจะได้วางแผนปฐมนิเทศครูใหม่ก่อนโรงเรียนเปิด เพื่อช่วยครูคุ้นเคยกับ โรงเรียน และงานในหน้าที่ใหม่ที่จะทำ
2. การจัดประชุมก่อนเปิดภาคเรียน เพื่อชี้แจงงานที่ต้องทำเมื่อเปิดภาคเรียนแล้ว ชี้แจงโครงการใหม่ ที่ครูยังไม่ทราบหรือไม่ชัดเจน
3. การสังเกตการสอนในชั้น ผู้บริหารควรมีเวลาสังเกตการณ์สอนในชั้นต่าง ๆ เพื่อจะได้หาทางช่วยเหลือครูในด้านเนื้อหาวิชา วิธีสอน การใช้สื่อและการวัดผลประเมินผล
4. การเยี่ยมชั้นเรียนอื่น ๆ ผู้บริหารควรจัดบริการให้ครูได้มีโอกาสไปเยี่ยมชั้นเรียนอื่น ๆ ซึ่งอาจเป็นโรงเรียนเดียวกัน หรือต่างโรงเรียนก็ได้
5. การสาธิตการสอน โดยเปิดโอกาสให้ครูได้มีโอกาสสาธิตการสอนตามสมควร หรือเชิญวิทยากรภายนอกโรงเรียนที่มีความสามารถในการสอนมาสาธิตการสอน
6. การนิเทศด้วยการให้คำปรึกษาหารือเป็นรายบุคคลหรือเป็นคณะ
7. การนิเทศด้วยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบต่าง ๆ เพื่อให้ครูได้ศึกษาหาความรู้ และปฏิบัติงานจริงในเรื่องเกี่ยวกับการเรียนการสอน

8. การอบรมครู ควรเป็นเรื่องที่ครูต้องการ
9. การจัดสัมมนาครูในปัญหาเกี่ยวกับวิธีการสอนหรืออื่น ๆ
10. จัดหาหนังสือที่มีคุณค่าทางวิชาการมาไว้ และส่งเสริมให้ครูอ่าน
11. ปรับปรุงห้องสมุดให้มีสภาพดี ทันสมัย และแนะนำครูให้รู้จักวิธีการใช้ห้องสมุด เพื่อครูจะได้แนะนำนักเรียนต่อไป
12. ควรจัดบริการโสตทัศนศึกษาให้แก่ครู สนับสนุนให้ครูใช้อุปกรณ์
13. แนะนำให้ครูเป็นสมาชิกของสมาคมทางวิชาการต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ทางการศึกษา
14. สนับสนุนส่งเสริมให้ครูไปเรียนเพิ่มเติมในหลายรูปแบบ

โดยสรุป การนิเทศการศึกษา เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับโรงเรียน เพราะถ้าขาดการนิเทศ การศึกษาแล้วโรงเรียนไม่อาจจะพัฒนาบุคลากรให้มีประสิทธิภาพ ก็จะส่งผลในด้านการเรียน การสอนอันเป็นงานวิชาการที่เป็นงานในหน้าที่หลักของโรงเรียนขาดคุณภาพ

การบริหารด้านการวัดผลและประเมินผล การวัดผลและประเมินผลทางการศึกษามี ความสำคัญต่อระบบการศึกษาซึ่งเป็นกิจกรรมทางวิชาการ การเรียนการสอนจะได้ผลเพียงใดหรือ บรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่ สามารถรู้ได้จากการวัดผลและประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวดังนี้ พันธ์ หันนาสินทร์ (2529, หน้า 142) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า การวัดผล หมายถึงการ เปรียบเทียบผลที่ได้จากการเรียนการสอนกับมาตรฐานอันหนึ่งที่ยึดถืออยู่ ส่วนการประเมินผลเป็น การพิจารณากำหนดคุณค่าจากคะแนนที่ได้จากการวัดผลนั้น เช่น เก่ง ไม่เก่ง ดี หรือไม่ดี

กรมประถมศึกษา-กระทรวงศึกษาธิการ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (2531, หน้า 26-27) ได้เสนอว่า การประเมินผลที่ดีจะต้องดำเนินการเป็น สามระยะ คือ การประเมินผลก่อน การดำเนินการประเมินผลระหว่างดำเนินงาน และประเมินเมื่อสิ้นสุดเวลาดำเนินการ และเน้นว่า ผู้บริหารโรงเรียนควรปฏิบัติหน้าที่ในการประเมินผลทางวิชาการดังนี้

1. การประเมินผลการเรียนของนักเรียน มีแนวปฏิบัติคือ
 - 1.1 จัดให้ครูมีเครื่องมือที่จะใช้ในการประเมินผลทุกชนิด ทั้งประเมินก่อนเรียน ระหว่างเรียน และปลายภาคเรียนหรือปลายปี เพื่อให้ครูมีความสะดวกใน การที่จะทำการประเมิน
 - 1.2 จัดให้มีเอกสารประเมินผลการเรียนให้ครบถ้วน และดำเนินการให้ถูกต้องตาม ระเบียบและให้เป็นปัจจุบัน
 - 1.3 ส่งเสริมให้ครูประเมินผลการเรียนของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ และมุ่งที่จะประเมิน เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนเป็นสำคัญ
 - 1.4 รับฟังในการประเมินผลการเรียน เพื่อจะได้แนะนำช่วยเหลือ และให้เทคนิคใน ลักษณะต่าง ๆ

1.5 จัดให้มีวัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอนที่จะช่วยได้ดีในการสอนซ่อมเสริมแก่นักเรียน และสนับสนุนการปรับปรุงการสอนด้วย

1.6 ส่งเสริมการความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองนักเรียนเพื่อให้ทางบ้านทราบผลการเรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อร่วมมือพัฒนานักเรียน

1.7 ประเมินผลความก้าวหน้าทางวิชาการของโรงเรียน นำผลมาเทียบกับการประเมินผลในปีก่อน ๆ เพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดีขึ้นตลอดเวลา

2. การประเมินผลโครงการวิชาการของโรงเรียน มีแนวปฏิบัติที่สำคัญดังนี้

2.1 เป็นผู้ริเริ่มและส่งเสริมการจัด โครงการทางวิชาการของโรงเรียน

2.2 พิจารณาและประเมินความสำคัญของโครงการร่วมกับครู

2.3 ติดตามและช่วยเหลือการดำเนินงานตามโครงการ

2.4 ให้ขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานตามโครงการ

2.5 เป็นผู้ประเมินหรือแต่งตั้งคณะทำงานประเมินโครงการ

2.6 เป็นผู้ตรวจสอบและตัดสินใจในการปรับปรุงการปฏิบัติงานหรือจัดทำโครงการ

ต่อเนื่อง

2.7 เผยแพร่ผลที่ได้จากโครงการ

3. การประเมินการปฏิบัติงานของครู โดยวิธีการต่าง ๆ มีแนวปฏิบัติดังนี้คือ

3.1 สังเกตพฤติกรรมการสอนของครู

3.2 ตรวจสอบการสอนตามแผนการสอน

3.3 ตรวจสอบบันทึกการสอน

3.4 ตรวจสอบผลการปฏิบัติงานของครูโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น สังเกตความก้าวหน้าของนักเรียน ตรวจสอบผลงานของนักเรียน

3.5 รับฟังข้อมูลจากผู้ปกครองนักเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครู

3.6 ตั้งกรรมการทดสอบนักเรียนตามจุดประสงค์การเรียนรู้

3.7 จัดประชุมการประเมินผลงานของครู

3.8 สรุปผลการประเมินการทำงานโครงการวิชาการที่ได้รับมอบหมาย

3.9 ทำการประเมินตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียน

กิตติมา ปรีดีดิลก (2532, หน้า 73) กล่าวว่า การวัดและประเมินผลเป็นหน้าที่สำคัญของผู้บริหารโรงเรียนที่จะต้องติดตามดูผลการสอนโดยให้ครูดำเนินการเกี่ยวกับวิธีการที่จะทำการวัดผลให้ถูกต้องแม่นยำด้วยผู้บริหารโรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญที่จะช่วยดูแลส่งเสริมให้การวัดและประเมินผลให้เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ โดยมีหน้าที่เกี่ยวกับการวัดผลการศึกษานักเรียน ดังนี้

1. กำหนดนโยบายทั่วไปเกี่ยวกับการวัดผล เช่น ประเภทของข้อสอบ หรือเครื่องมืออื่น ๆ ระยะเวลาที่ใช้ในการสอน แบบฟอร์มสำหรับรายงานผลการสอบต่อผู้บังคับบัญชา

2. จัดหาเครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่จำเป็น เช่น หมึกพิมพ์ กระดาษอัดสำเนา

3. ส่งเสริมให้ครูมีความสามารถในการจัดสร้างข้อทดสอบ และควรได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าข้อสอบ

4. เป็นผู้ทราบถึงระเบียบและควบคุมการสอนให้ปฏิบัติในแนวเดียวกันได้

5. เมื่อสอบเสร็จแล้ว ควรทำรายงานประเมินผลการสอบ โดยให้มีการวิเคราะห์ข้อสอบ เพื่อหาทางแก้ไขในโอกาสต่อไป

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535, หน้า 202) ได้กล่าวถึงการวัดผลไว้ว่าเป็นการตรวจสอบ การสอนของครู อาจารย์ และการเรียนการสอนของนักเรียนนักศึกษาในด้านการเรียนรู้ 3 ด้าน คือ

1. ด้านความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Domain)

2. ด้านทักษะปฏิบัติ (Psychomotor Domain)

3. ด้านเจตคติ (Affective Domain)

จากจุดมุ่งหมายทั้ง 3 ด้าน สิ่งที่จะนำไปวัดผลการเรียนรู้ของนักเรียนมีดังนี้

1. นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาวิชาเพียงใด

2. นักเรียนมีความสามารถในการคิดหาเหตุผลเพียงใด

3. นักเรียนมีความสามารถในการวิเคราะห์และสร้างสรรค์เพียงใด

4. นักเรียนมีความสามารถในการปฏิบัติเพียงใด

5. นักเรียนมีความสามารถประยุกต์ใช้ความรู้หรือไม่เพียงใด

6. ครู อาจารย์มีข้อบกพร่องในการจัดระบบการเรียนการสอนหรือไม่

จากแนวคิดดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ด้านวัดผลและประเมินผลนั้น เป็นหน้าที่สำคัญของผู้บริหารโรงเรียนในการที่จะต้องสนใจ และเอาใจใส่เรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จะต้องกำหนดนโยบายทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลเป็นระยะ ๆ โดยยึดถือระเบียบอย่างเคร่งครัด และให้เหมาะสมกับจุดประสงค์ ตลอดจนแจ้งผลการเรียนของนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนรับฟังข้อมูลจากผู้ปกครองนักเรียนในด้านการปฏิบัติงานของครูผู้สอน ทั้งนี้ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงด้านการวัดผลและประเมินผลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ประสิทธิผลของโรงเรียน

ความหมายของประสิทธิผลของโรงเรียน คำว่า ประสิทธิผล หรือภาษาอังกฤษใช้คำว่า "Effectiveness" นั้นมีผู้ให้คำนิยามหรือความหมายไว้หลากหลาย ขึ้นกับลักษณะขององค์การและ

มุมมองของนักวิชาการแต่โดยส่วนใหญ่แล้ว จะมุ่งที่ผลสำเร็จของงาน หรือการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ดังเช่น ภรณ์ กิริติบุตร (2529, หน้า 2) ได้เสนอแนวคิดของนักวิชาการในสาขาต่าง ๆ ในมุมมองเรื่องประสิทธิผลของนักเศรษฐศาสตร์ ได้มองความหมายขององค์การเป็นเรื่องเดียวกันกับผลกำไรหรือผลประโยชน์จากการลงทุน (Return of Investment) นักวิทยาศาสตร์ ได้มองประสิทธิผลในแง่ของผลผลิตใหม่ ซึ่งอยู่ในรูปของจำนวนสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ และผู้จัดการฝ่ายผลิตมองประสิทธิผลในรูปของประสิทธิภาพ หรือปริมาณผลผลิตที่เป็นสินค้าและบริการ แต่นักสังคมศาสตร์กลับให้ความหมายของประสิทธิผล หมายถึง คุณภาพชีวิตการทำงาน ซึ่งจะเห็นว่าเป็นส่วนใหญ่เป็นการเน้นการบรรลุเป้าหมายขององค์การ

อย่างไรก็ตาม แนวความคิดเรื่องประสิทธิผล ยังเป็นตัวการที่จะเป็นเครื่องตัดสินใจในขั้นสุดท้ายว่า การบริหารองค์การประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใด ดังนั้น จึงมีผู้ให้ความหมายของประสิทธิผลที่ต่างไปจากที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น ดังเช่น

ธงชัย สันติวงษ์ และชัยยศ สันติวงษ์ (2533, หน้า 3) กล่าวว่า ความมีประสิทธิผลเป็นการทำงานที่ได้ผลโดยสามารถบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้

ธร สุนทรายุทธ (ม.ป.ป., หน้า 32) กล่าวถึงประสิทธิผล หมายถึง การทำงานที่บรรลุเป้าหมายที่วางไว้และถือว่าได้รับประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้จะต้องใช้ทรัพยากรน้อยที่สุด

เจ็ดหล้า สุนทรวิภาต (2534, หน้า 64) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลของกลุ่ม และของภาควิชาว่า หมายถึง ความสามารถของอาจารย์ในภาควิชาในการทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของงานที่วางไว้ ซึ่งรวมถึงพฤติกรรมการวางแผนในการทำงาน และบรรยากาศในการทำงานในกลุ่มที่เอื้ออำนวยต่อการบรรลุเป้าหมาย

กมลวรรณ ชัยวานิชศิริ (2536, หน้า 32-33) ได้ให้แนวคิด และความหมายของประสิทธิผลว่า ประสิทธิผลของโรงเรียน ไม่น่าจะหมายถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน หรือความพึงพอใจในการทำงานเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง แต่ประสิทธิผลของโรงเรียน หมายถึง การที่โรงเรียนสามารถผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทั้งภายใน ภายนอก รวมทั้งสามารถแก้ปัญหาภายในโรงเรียนซึ่งจะทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน

เปรมสุริย์ เชื่อมทอง (2536, หน้า 9) กล่าวว่า ประสิทธิผล คือผลงานของกลุ่มซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้น ประสิทธิผลของโรงเรียน คือ ความสำเร็จของโรงเรียนที่สามารถทำหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ ทั้งนี้ เกิดจากประสิทธิภาพของผู้บริหาร โรงเรียนที่สามารถใช้ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ในการบริหารงาน เพื่อโน้มน้าวให้ผู้ได้บังคับบัญชาปฏิบัติงานให้เกิดผลตามเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2536, หน้า 97) กล่าวว่า ประสิทธิภาพขององค์การ หมายถึง การที่องค์การสามารถดำเนินการจนบรรลุเป้าหมาย หรือบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

มอร์เฟต (Morphet, 1982, pp. 93-97) ให้ความหมายประสิทธิภาพว่า หมายถึงความสามารถของผู้นำในการจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชาให้ทำงานแก่งานอย่างเสียสละ และขณะเดียวกัน ผู้นำจะทำหน้าที่ประสานให้งานนั้นเกิดผลสำเร็จแก่งาน

สตีแยร์ส (Steers, 1977, p. 55) ได้กล่าวว่า ประสิทธิภาพคือ การที่กลุ่มสามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นประสิทธิผลของกลุ่ม และสโตกคิลล์ (Stogdill, 1975) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ประสิทธิภาพกลุ่ม หมายถึง ผลผลิตของกลุ่ม ขวัญและความพึงพอใจของสมาชิกในกลุ่ม

จากลักษณะการให้ความหมายข้างต้น เป็นการมองประสิทธิภาพเฉพาะการบรรลุเป้าหมาย โดยทั่วไปขององค์การในส่วนของโรงเรียนนั้น ได้มีนักวิชาการให้ความหมายประสิทธิภาพที่แตกต่างออกไป ดังนี้

ฮอย และมิสเกล (Hoy & Miskel, 1991, p. 373) ได้รวบรวมความคิดของนักการศึกษาที่ให้ความหมายประสิทธิภาพของโรงเรียนว่า หมายถึง ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ หรือความพึงพอใจในการทำงานของครู หรือขวัญของสมาชิกโรงเรียนดี และได้สรุปว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียนพิจารณาได้จากตัวบ่งชี้ 4 ประการคือ ความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีทัศนคติทางบวกของนักเรียน ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน

จากแนวคิดดังกล่าวพอสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียนไม่ได้หมายถึง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างเดียว หรือความพึงพอใจในการทำงานเพียงแต่อย่างเดียวแต่หมายถึง การบรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาโดยพิจารณาจากความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และสามารถพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก ตลอดจนสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทั้งภายใน ภายนอก และรวมทั้งสามารถแก้ปัญหาภายในโรงเรียนจนทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน ซึ่งเป็นการมองประสิทธิภาพในภาพรวมทั้งระบบ

การประเมินประสิทธิภาพของโรงเรียน การประเมินประสิทธิภาพขององค์การเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เชอร์ริงตัน (Cherrington, 1989 อ้างถึงใน รุ่ง แก้วแดง และชัยณรงค์ สุวรรณสาร, 2536, หน้า 164) กล่าวว่า องค์การจะดำรงอยู่ได้ ต้องมีผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์การ ประสิทธิภาพเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จขององค์การ ถ้าปราศจากการประเมินประสิทธิภาพแล้ว จะไม่มีทางทราบว่า การปฏิบัติการกิจขององค์การเป็นอย่างไร ดังนั้น การประเมินประสิทธิภาพของ

องค์การจะต้องอาศัยหลักเกณฑ์หรือตัวชี้ความสำเร็จเป็นแนวทางในการประเมิน ซึ่ง กรณี กิริติบุตร (2529, หน้า 185-187) ได้แยกแนวทางออกเป็น 3 แนวทางด้วยกันคือ

การประเมินประสิทธิผลในแง่เป้าหมาย (The Goal Approach) การประเมินประสิทธิผลในแง่ของระบบทรัพยากร (The System Resource Approach) การประเมินประสิทธิผลโดยใช้หลายเกณฑ์ (The Multi Criteria of Effectiveness) ซึ่งในแต่ละแนวทางพอสรุปได้ดังนี้

1. การประเมินประสิทธิผลในแง่ของเป้าหมาย เป็นการพิจารณาองค์การมีประสิทธิผลหรือไม่ ขึ้นอยู่กับผลการดำเนินงานว่าบรรลุเป้าหมายขององค์การหรือไม่ โดยใช้เป้าหมายขององค์การเป็นเกณฑ์ เช่น วัดความสำเร็จ และความสามารถในการผลิตวัดความสำเร็จจากผลกำไร ฯลฯ

2. การประเมินประสิทธิผลในแง่ของระบบทรัพยากร เป็นการประเมินประสิทธิผลขององค์การ โดยอาศัยแนวคิดที่ว่า องค์การเป็นระบบเปิดซึ่งมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในการแลกเปลี่ยนและแข่งขันกัน จึงประเมินโดยพิจารณาความสามารถขององค์การในการแสวงหาผลประโยชน์จากสภาพแวดล้อม เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรที่ต้องการ ซึ่งซีฮอร์ และยัคแมน (Seashore & Yuchthman, n.d. อ้างถึงใน กรณี กิริติบุตร, 2529, หน้า 61-62) ได้ใช้แนวความคิดนี้ในการประเมินประสิทธิผลขององค์การโดยเปรียบเทียบระหว่างองค์การในรูปของการแข่งขันว่า องค์การใดได้รับทรัพยากรจากสภาพแวดล้อมมากกว่าองค์การนั้นก็จะมีประสิทธิภาพมากกว่า

3. การประเมินประสิทธิผลโดยใช้หลายเกณฑ์เป็นการวัดประสิทธิผลขององค์การโดยใช้เกณฑ์หลายอย่างเพื่อพิจารณาผลสำเร็จขององค์การซึ่งผู้ให้แนวคิดในการประเมินผลโดยวิธีนี้ได้แก่ กิบสัน, อีแวนเซวิช และดอนเนลลี (Gibson, Ivancevich, & Donnelly, 1982, p. 31)

ได้สรุปจากการรวบรวมงานวิจัยว่า เครื่องบ่งชี้ของความสำเร็จขององค์การประกอบด้วย ความสามารถในการผลิต (Productivity) ประสิทธิภาพ (Efficiency) ความพึงพอใจ (Satisfaction) การปรับตัว (Adaptiveness) การพัฒนา (Development) และการอยู่รอด (Survival)

เดสสเลอร์ (Dessler, 1986, p. 68 citing Bennis, 1971) กล่าวว่า ประสิทธิภาพขององค์การคือ ความสามารถในการปรับตัวเพื่อการเปลี่ยนแปลง และแก้ไขปัญหาที่องค์การกำลังเผชิญอยู่ คือ การอยู่รอด ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการประเมิน ได้แก่ ความสามารถในการปรับตัว และความสามารถในการแก้ปัญหา

ฮอย และเฟอร์กูสัน (Hoy & Ferguson, 1985, pp. 121-122 citing Parson, 1960)

ได้เสนอแนวคิดในการวัดประสิทธิผลขององค์การโดยพิจารณาจากการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม (Adaptation) การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) การบูรณาการ (Integration) และการคงไว้ซึ่งระบบค่านิยม (Latency)

ฮอย และมิสเกล (Hoy & Miskel, 1991, pp. 384-397) ได้เสนอความคิดในการประเมิน ประสิทธิภาพขององค์กร โดยพิจารณาจากความสามารถในการปรับเปลี่ยน (Adaptability) การบรรลุ เป้าหมาย (Achievement) ความพึงพอใจในการทำงาน (Job Satisfaction) ความสนใจในชีวิต (Central Life Interests)

สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวความคิดในเรื่องการประเมินประสิทธิภาพของ องค์กร โดยใช้เกณฑ์หลายเกณฑ์ เนื่องจากสามารถเลือกใช้เกณฑ์ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้อง กับลักษณะ และสภาพขององค์กรได้

การประเมินประสิทธิภาพของโรงเรียนนั้น สามารถทำได้หลายแนวทาง ซึ่งในการศึกษา ครั้งนี้ ได้ยึดแนวคิดของ มอทท์ (Mott, 1972 cited in Hoy & Miskel, 1991) ซึ่งได้กล่าวถึง ประสิทธิภาพของโรงเรียนประกอบด้วย 3 ประการ คือ การพัฒนาคุณภาพของนักเรียน การพัฒนา คุณภาพของครู การพัฒนาคุณภาพของโรงเรียน และมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาคุณภาพของนักเรียนซึ่งหมายถึงปริมาณและคุณภาพของนักเรียน ประสิทธิภาพของโรงเรียนที่สร้างความเชื่อมั่นสูงโดยวัดความนิยมจากชุมชนและผู้ปกครองนักเรียน ประการหนึ่งได้แก่ โรงเรียนนั้น ได้มีนักเรียนเข้าเรียนมีปริมาณมากและคุณภาพการเรียนการสอนอยู่ ในเกณฑ์สูง โดยดูจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ความสามารถในการศึกษาต่อในสถาบัน ชั้นสูงได้เป็นจำนวนมาก โรงเรียนที่มีปริมาณ และคุณภาพสูงดังกล่าวนี้ จะได้แก่ โรงเรียนในเมือง โรงเรียนระดับแขวง ที่มีชื่อเสียง โรงเรียนที่มีความพร้อมทั้งด้านปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอ อาคารสถานที่ บรรยากาศ สิ่งแวดล้อมเหมาะสม ปัจจัยด้าน การเงินคล่องตัว มีความสามารถในการจัดซื้อ จัดจ้างและการเบิกจ่ายได้อย่างสะดวก มีบุคลากรคือ ครูผู้สอนมีคุณภาพ ตลอดจนการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เรื่องคุณภาพของนักเรียนนั้น ส่วนใหญ่จะดูที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นเกณฑ์ชี้วัดเพียงประการเดียว ซึ่งเป็นความเข้าใจผิดควร จะพิจารณาถึงส่วนต่าง ๆ ได้แก่ การพัฒนาทัศนคติ แรงจูงใจของนักเรียน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความปรารถนา และความคาดหวังต่าง ๆ รวมทั้งการประพฤติปฏิบัติตนอย่าง เหมาะสม มีจริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามซึ่งลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวนับเป็นลักษณะที่พึงประสงค์ที่สังคม มีความคาดหวังและมีความต้องการอย่างมาก (Mott, 1972 cited in Hoy & Miskel, 1991, p. 382) จึงอาจกล่าวได้ว่าคุณภาพที่เกิดขึ้นกับนักเรียนนอกจากจะเป็นผู้ที่มีความสนใจในการศึกษาเล่าเรียนมี ความรู้ความสามารถทางวิชาการอย่างยอดเยี่ยมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาต่าง ๆ สูง เป็นที่น่าพอใจแล้ว ยังมีการพัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะ เจตคติ ค่านิยม และคุณธรรมต่าง ๆ ที่พึงปรารถนาให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิตและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

องค์ประกอบต่าง ๆ ในการสร้างเสริมประสิทธิผลทั้งด้านปริมาณและคุณภาพของนักเรียน นั้น นอกจากปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ อาคารสถานที่ที่เหมาะสมและเพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียน บรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่สะอาดร่มรื่นสวยงามวัสดุอุปกรณ์ที่เพียงพอและทันสมัยต่อการเรียน การสอนแล้วบุคลากรที่สำคัญได้แก่ ผู้บริหารและครู เป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อประสิทธิผลของ โรงเรียนหากผู้บริหารเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ และมองเห็นความสำคัญของงานวิชาการในโรงเรียนอย่างแท้จริงหาแนวทางการส่งเสริม และพัฒนา งานวิชาการให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน และเป็นไปตามความคาดหวังของรัฐบาล ผู้ปกครองและชุมชน สร้างบรรยากาศในการทำงานที่ก่อให้เกิดประสิทธิผล ครูอาจารย์รับบทบาทหน้าที่ของตนเอง พัฒนา ความรู้ความสามารถของตนเองอยู่เสมอ วางแผนพัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม โดยยึด กระบวนการและนักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน ตลอดจนปรับปรุงพฤติกรรมการสอนให้ ทันสมัยทันต่อการเปลี่ยนแปลงและความเจริญทางด้านเทคโนโลยีใหม่ ๆ แล้ว เป็นที่เชื่อว่า โรงเรียน นั้นจะต้องบรรลุวัตถุประสงค์เกิดประสิทธิผลในด้านปริมาณและคุณภาพของผู้เรียน

2. การพัฒนาคุณภาพของครู หมายถึง มีความคิดเห็นเท่าที่ ความรู้สึก หรือพฤติกรรมของ ผู้ที่ได้รับการศึกษาแสดงออกในทางที่ดีงาม สมเหตุสมผล และสอดคล้องกับความต้องการของสังคม การศึกษานอกจากจะสร้างเสริมความเจริญให้บุคคลทั้ง 3 ด้าน กล่าวคือ ด้านร่างกายให้มีความ สมบูรณ์แข็งแรง พัฒนาการส่วนต่าง ๆ อย่างเหมาะสมกับวัย ด้านสติปัญญา มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียน รู้จัก คิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล และมีความคิดสร้างสรรค์ด้านสังคม สามารถนำความรู้ความสามารถ และ ทักษะอันจำเป็นนำไปใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมโลกาภิวัตน์ได้อย่างเป็นสุข และด้านจิตใจ รู้จัก เหตุผล มีวินัย คุณธรรม จริยธรรมอย่างเหมาะสมและดีงามแล้ว ทศนคติทางบวกจะเป็นผลที่เกิดขึ้น จากผู้ที่ได้รับการศึกษารอบด้านทั้ง 4 ด้านดังกล่าวแล้ว ผู้ที่มีทัศนคติทางบวกจะเป็นผู้ที่มีความรู้สึก และแสดงออกซึ่งพฤติกรรมต่าง ๆ เป็นที่พึงประสงค์ของสังคมโดยรวม มีจิตใจกว้างขวาง ไม่ทำตนต่อต้านหรือถดถอยหนีสังคมมีความมั่นคงทางจิตใจมีเหตุผลยอมรับกฎกติกาของสังคมที่ ได้กำหนดขึ้น และปฏิบัติด้วยความจริงใจ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย ยอมรับและเคารพความ คิดเห็นของส่วนรวม เห็นความสำคัญ และคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในสังคม ให้ความร่วมมือร่วมใจ ต่อการปฏิบัติการกิจของส่วนรวม เคารพหน้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ประพฤติปฏิบัติ ตัวเป็นแบบอย่างที่ดีงามของสังคม ตลอดจนสามารถดำเนินการอบรมสั่งสอนให้นักเรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม อยู่ในระเบียบวินัย รู้จักพัฒนาตนเอง มีเจตคติที่ดีต่อการศึกษาและอยู่ในสังคม ได้อย่างเป็นสุข

3. การพัฒนาคุณภาพของโรงเรียน การที่โรงเรียนจะมีประสิทธิผลนั้น ปัจจัยที่สำคัญอย่าง หนึ่งก็คือ ความสามารถในการแก้ปัญหาในโรงเรียน ทั้งนี้ เพราะโรงเรียนประกอบด้วยคนหลายกลุ่ม

หลายฝ่ายในการทำงานร่วมกัน ความขัดแย้งทางความคิดย่อมเกิดขึ้นได้ (Glickman, 1990, p. 308) ทั้งนี้ เพราะบุคคลแต่ละคนย่อมมีความคิด ค่านิยม ความต้องการและเป้าหมายต่างกันซึ่งที่จริงปัญหาความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ดี ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ (Northcraft & Neal, 1990, p. 212) แต่ผู้บริหารโรงเรียนต้องสามารถบริหารความขัดแย้งให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมที่จะมีผลดีต่อการพัฒนางาน เพราะว่าหากมีความขัดแย้งมากเกินไปจะทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจขาดความร่วมมือในการทำงาน ทำลายความสามัคคีที่กลมเกลียวสร้างความเป็นศัตรู และนำไปสู่การลดประสิทธิภาพในการทำงาน และการลาออกจากงานได้ ซึ่งย่อมมีผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนในการที่จะแก้ปัญหาให้เกิดประโยชน์ ย่อมขึ้นอยู่กับวิธีการแก้ปัญหาของผู้บริหาร

วีระพล สุวรรณนันต์ (2525, หน้า 3) ได้ให้ความหมายของปัญหาไว้ว่า “ปัญหาคือสภาพการที่เกิดขึ้นในอนาคตและมีแนวโน้มว่าไม่ตรงกับความต้องการ” และได้ให้ข้อคิดเห็นว่า ปัญหาเกิดขึ้นได้จากสิ่งแสดงเหตุ 3 ประการ คือ

1. ความเบี่ยงเบนจากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริงกับสภาพการณ์ที่ต้องการ
2. อนาคต หมายถึง ถ้าสภาพความเบี่ยงเบนปรากฏอยู่ในปัจจุบันก็ถือว่าเป็นปัญหา และมีแนวโน้มว่าจะปรากฏในอนาคต หากไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาก็จะยังปรากฏอยู่
3. ความไม่แน่นอน ซึ่งควบคู่ไปกับอนาคต เพราะเป็นสิ่งที่ยังไม่ปรากฏขึ้นจริง ๆ

เซเลส (Sayles, 1979, pp. 22-23) ให้ความเห็นว่า ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นผลมาจากการที่ผู้บริหารตัดสินใจ การแก้ปัญหาเป็นกระบวนการของความคิดอย่างมีเหตุผลที่สามารถพัฒนาทักษะได้จากการฝึกอบรมการแก้ปัญหาในองค์กร มีขั้นตอนอย่างน้อย 3 ขั้นตอน คือ

1. การวิเคราะห์ปัญหา
2. การอบรมและการวิเคราะห์ข้อมูล
3. การตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาและการนำไปใช้

โรเบิร์ตชอว์, เมกกา และเรริก (Robertshaw, Mecca & Mecrick, 1978, p. 4) กล่าวถึงหน้าที่เบื้องต้น 4 ประการของการแก้ปัญหา ได้แก่

1. การนิยามปัญหา
2. การกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา
3. การประเมินทางเลือกในการแก้ปัญหา
4. การปฏิบัติตามทางเลือกนั้น ๆ

นอกจากนี้ ยังมีความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า กระบวนการแก้ปัญหา จะต้องคำนึงถึงความต้องการว่าจะทำอะไร และจะมีวิธีการทำอย่างไร จึงจะตัดสินใจว่าทางเลือกใดดีหรือไม่ดี และมีข้อจำกัดอะไรบ้าง การรวบรวมทางเลือกในการแก้ปัญหาก็ต้องมีการอธิบายถึงกิจกรรม ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหา

ได้ด้วย และจะต้องเป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาที่สามารถประเมิน และเป็นไปได้ในการเลือก
ทางเลือกในการแก้ปัญหานั้น ไม่มีสิ่งที่จะตัดสินว่าทางเลือกใด เป็นทางเลือกที่ดีที่สุดเพียงทางเลือก
เดียว แต่จะปรากฏทางเลือกหนึ่งจะดีกว่าอีกทางเลือกหนึ่งเท่านั้น

5. ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียน ในองค์การต่าง ๆ จะประกอบด้วย
”คน” และ “งาน” โรงเรียนซึ่งเป็นองค์การทางการศึกษาก็เช่นเดียวกัน ย่อมประกอบด้วยผู้บริหาร
โรงเรียน ครูอาจารย์ นักเรียน และนักรับการโรงเรียน ทำให้เกิดการเรียนการสอนอย่างสมบูรณ์
การจัดการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลนั้น โรงเรียนจะต้องมีความสามารถในการ
ปรับตัวได้อย่างเหมาะสมการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ของโรงเรียนไม่ควรยึดตายตัวจนเปลี่ยนแปลง
ไม่ได้จะทำให้ล้าสมัย ในขณะเดียวกันจะต้องสามารถปรับตัวให้ทันสมัยทันความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ
โดยเฉพาะในด้านการเรียนการสอน ควรมีนวัตกรรมและสื่อการสอนใหม่ ๆ มีการค้นคว้าและพัฒนา
สื่ออุปกรณ์การสอนอย่างสม่ำเสมอปรับปรุงอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมให้สะอาด ร่มรื่น เพื่อให้เกิด
บรรยากาศทางวิชาการ และเกิดบรรยากาศการเรียนรู้

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลของโรงเรียน

มีนักการศึกษาทั้งไทย และต่างประเทศหลายท่านที่ได้ศึกษา และพบว่าตัวแปรย่อย
ในปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลนั้น เป็นตัวแปรที่สำคัญต่อประสิทธิผลของโรงเรียน
เช่น วุฒิทางการศึกษาแตกต่างกัน จะทำให้ประสิทธิผลมีความแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ
กมลวรรณ ชัยวานิชศิริ (2536, หน้า 283) ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารที่มีความสัมพันธ์กับ
ประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชน โดยได้ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง 230 โรงเรียนเป็นผู้บริหาร 230 คน
และครูผู้สอน 981 คน จากการศึกษาพบว่า โรงเรียนที่มีผู้บริหารดำรงตำแหน่งทางการบริหาร
แตกต่างกันมีประสิทธิผลไม่แตกต่างกันแต่ประสิทธิผลของโรงเรียนจะแปรปรวนไปตามวุฒิทาง
การศึกษาของครูใหญ่ และประสิทธิผลจะแตกต่างกันตามขนาดประเภท และที่ตั้ง ซึ่งสอดคล้องกับ
งานวิจัยของ แมน และลอว์เรนซ์ (Man & Lawrence, 1983 cited in Mann, 1989, p. 77) พบว่า
อัตราส่วนระหว่างผู้บริหารที่มี วุฒิปริญญาตรี กับผู้บริหารที่มีวุฒิสูงกว่าปริญญาตรี มีความสัมพันธ์
กับประสิทธิผลของโรงเรียน

จากแนวคิดของนักการศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพอสรุปได้ว่า ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับ
ประสิทธิผลของโรงเรียนได้แก่ ตำแหน่ง ประสบการณ์ของผู้บริหาร และวุฒิทางการศึกษาของผู้บริหาร
ด้านสภาพแวดล้อม เช่น การสนับสนุนช่วยเหลือครู ความสามัคคี บรรยากาศโรงเรียน และ
พฤติกรรมการบริหาร เช่น ภาวะผู้นำการบริหารความขัดแย้ง พฤติกรรมผู้นำทางวิชาการ ฯลฯ
สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะศึกษาเฉพาะตัวแปรบางตัวที่คาดว่าจะมีความเกี่ยวข้องกับประสิทธิผล

ของโรงเรียน คือ ตำแหน่ง วุฒิทางการศึกษาของผู้บริหาร และประสบการณ์ในการบริหารของผู้บริหาร ซึ่งรายละเอียดของแต่ละตัวแปรมีดังนี้

ตำแหน่ง เป็นตัวแปรที่สำคัญ และมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียน เพราะเป็นหน้าที่ในการปฏิบัติงานโดยแยกออกจากกันโดยเด่นชัด แต่มีความสัมพันธ์ในการปฏิบัติงาน และมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของการปฏิบัติงานในองค์กร ซึ่งแยกเป็นตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนและตำแหน่งครูผู้สอน หรือครูผู้ปฏิบัติการสอนในโรงเรียน

วุฒิทางการศึกษา ในบรรดาทรัพยากรทั้งหมด คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด ที่ทำให้เกิดประโยชน์กับงานมากที่สุด ซึ่งหมายถึงประสิทธิภาพในการทำงาน เทพพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ (2529, หน้า 11) แนะนำว่า ควรจัดคนให้ทำงานตรงกับความสามารถและความรู้ที่เรียนมา ซึ่งสอดคล้องกับ ชาญชัย อาจีนสมาจาร (2547, หน้า 77-81) เสนอแนะว่า การใช้ทรัพยากรบุคลากร ควรให้ทำงานตรงกับความสามารถ ความถนัด และความรู้ที่ได้ศึกษา ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า วุฒิการศึกษา และความสามารถ มีผลต่อการบริหารงาน ซึ่งในงานวิจัยนี้ได้แก่งานวิชาการ และงานวิจัยของโทมัส (Thomas, 1991) พบว่า ภูมิหลังการศึกษา มีผลต่อการรับรู้ภาวะสุขภาพขององค์กรด้วย สำหรับเรื่องประสิทธิผลขององค์กรนั้น ระดับการศึกษาของครู เป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียน

ดังนั้น จากเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า วุฒิทางการศึกษาเป็นตัวแปรหนึ่งที่ควรจะนำมาศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้

จากเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมาแล้ว จึงพอสรุปได้ว่า ประสบการณ์ในการบริหารมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียน ดังนั้น ตัวแปรด้านประสบการณ์ในการบริหาร จึงเป็นตัวแปรที่น่าสนใจจึงได้นำมาศึกษาในครั้งนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภายในประเทศที่เกี่ยวข้องกับความเป็นผู้บริหารทางวิชาการ กับประสิทธิผลของโรงเรียนมีดังต่อไปนี้

อำนวย เกตรา (2546, หน้า 116) ในการศึกษา ภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปและภาวะผู้นำเชิงจัดการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาเขตการศึกษาจังหวัดสระแก้ว จำนวน 269 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม พบว่า ผู้นำเชิงปฏิรูปและผู้นำเชิงจัดการ โดยรวมอยู่ในระดับมากส่วนด้านการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลตามการรับรู้ของครูและผู้บริหารแตกต่างกัน ส่วนด้านบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือ ด้านการกระตุ้นให้ผู้ตามใช้สติปัญญาในการทำงาน ด้านการให้รางวัลตามสถานการณ์และด้านการจัดการโดยยึดการยึดหยุ่นโดยรวมไม่แตกต่างกัน

ธนรัตน์ บุรีสูงเนิน (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการโรงเรียนกับประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมากและการบริหารงานวิชาการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ประสิทธิผลของโรงเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมากและประสิทธิผลของโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$)

ฉวีวรรณ เขาวนดี (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่องศึกษาปัญหาการบริหารงานวิชาการของครูประถมศึกษาโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนจังหวัดปราจีนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการบริหารงานวิชาการของครูประถมศึกษาโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนจังหวัดปราจีนบุรี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยโรงเรียนที่มีขนาดและประชากรต่างกันมีปัญหาการบริหารงานวิชาการแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$)

สมแพน จำปาหวาย (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า มีสภาพการบริหารงานวิชาการทั้ง 7 ด้าน คือ ด้านบริหารหลักสูตร ด้านการเรียนการสอน ด้านวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านห้องสมุด ด้านนิเทศภายในงานวิชาการ และด้านการประชุมอบรมทางวิชาการ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ปัญหาในการบริหารงานทั้ง 7 ด้านอยู่ในระดับมาก โรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกันมีสภาพการบริหารงานวิชาการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุจิตรา ระโหลฐาน (2544) ได้ทำวิจัยเรื่องการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานผู้บริหารการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานผู้บริหารการศึกษา ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวมปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เกือบทุกมาตรฐาน ยกเว้นมาตรฐานที่ 1, 3 และ 5 ที่ปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีมาตรฐานที่ 8 ปฏิบัติดีเป็นแบบอย่างที่ดี ปฏิบัติได้มากที่สุดมีค่าเฉลี่ยเลขคณิตสูงสุด ส่วนมาตรฐานที่ปฏิบัติได้น้อยที่สุด คือ มาตรฐานที่ 5 การพัฒนาและการใช้นวัตกรรมการบริหารงานเกิดผลงานที่มีคุณภาพสูงขึ้นเป็นลำดับ มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต 3.48 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.83

ประวิทย์ ไพบอน (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการในวิทยาลัยเทคนิคผลวิจัยพบว่า ปัญหาการบริหารงานวิชาการตามตำแหน่งงานของผู้บริหารและผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ หัวหน้าคณะวิชาและหัวหน้าแผนกวิชาโดยส่วนรวมมี

การปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีปัญหาสูงสุดของผู้อำนวยการ คือ ด้านกระบวนการบริหารงานวิชาการซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีปัญหาสูงสุดของผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ คือ ด้านการบริหารงานหลักสูตรและการสอนซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีปัญหาสูงสุดของหัวหน้าคณะวิชา คือ ด้านการบริหารงานสื่อการเรียนการสอนซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง และด้านที่มีปัญหาสูงสุดของหัวหน้าแผนกวิชา คือ ด้านการบริหารงานสื่อการเรียนการสอนซึ่งอยู่ในระดับมาก

อรพร อุณกรสวัสดิ์ (2537) ได้ศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้บริหารกับครูสายปฏิบัติการสอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนแตกต่างกัน

2. ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน ด้านการจัดให้มีการส่งเสริมสภาพการเรียนรู้ มีความสัมพันธ์และส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และคุณลักษณะทั่วไปและเพื่อการพัฒนาอาชีพ

วิชัย บุญบันดาล (2538) ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมความเป็นผู้บริหารทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า พฤติกรรมความเป็นผู้บริหารทางวิชาการของผู้บริหาร มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และพฤติกรรมผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร ส่งผลต่อการเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการของโรงเรียน

นวล เชาวนปริชา (2539) ได้ศึกษา พฤติกรรมความเป็นผู้บริหารทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า ผู้บริหารโรงเรียน มีพฤติกรรมเป็นผู้บริหารทางวิชาการไม่มากเท่าที่ควร และพฤติกรรมผู้บริหารทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนส่งผลต่อประสิทธิภาพของการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน

จากการวิเคราะห์งานวิจัยต่างๆ เกี่ยวกับครูใหญ่ และโปรแกรมการสอน ลิพแฮม (Lipham, 1981, p. 13) สรุปให้เห็นว่า ครูใหญ่ในโรงเรียนที่มี ประสิทธิภาพมีลักษณะดังนี้

1. มีความผูกพันกับการพัฒนาการเรียนการสอน
2. แสดงว่ามีความรู้ดี และ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน
3. กำกับดูแลการใช้เวลาในชั้นเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ
4. สนใจ มีส่วนร่วมและส่งเสริมกระบวนการพัฒนาการเรียนการสอน
5. มีทัศนคติ ที่ดี ต่อคณะครูและนักเรียน

เลวิส (Lewis, 1984, p. 709) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีประสิทธิภาพ 4 แบบ ได้แก่

1. แบบผู้บริหารทางวิชาการที่ยึดตัวผู้บริหารเป็นศูนย์กลาง (The Centralized Style)
2. แบบผู้บริหารทางวิชาการที่ยึด ครูเป็นศูนย์กลาง (The Teacher-Centered Style)
3. แบบผู้บริหารทางวิชาการที่มีการกระจายอำนาจ (The Decentralized Style)
4. แบบผู้บริหารทางวิชาการที่ยึดการกำกับดูแล (The Monitorial Style)

ผลการวิจัยพบว่า แบบ ของผู้บริหารทางวิชาการทั้ง 4 แบบ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในงานมีผลโดยตรงจากความเป็นผู้บริหารทางวิชาการของผู้บริหาร ผู้บริหารโรงเรียนมีความกระตือรือร้นในงานจะช่วยสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จในกิจกรรมทางวิชาชีพให้แก่ทั้งครูและผู้บริหาร และความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา มิได้ถูกจำกัดโดยขนาดของโรงเรียนหรือขนาดของกลุ่มผู้ร่วมงาน

นอกจากนี้ การวิจัยของ ดาเวนพอร์ท (Davenport, 1984, p. 598) ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความรู้ของผู้บริหารที่มีต่อพฤติกรรมการเป็นผู้บริหารทางวิชาการ ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการเป็นผู้บริหารทางวิชาการของผู้บริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติกิจกรรมของผู้บริหารซึ่งสอดคล้อง กับการวิจัยของ เลวิส และการวิจัยของ ดาเวนพอร์ท ยังพบว่า งานในความรับผิดชอบที่ช่วยให้ผู้บริหารประสบความสำเร็จมาจากโปรแกรมทางวิชาการที่จัดให้มีขึ้นในโรงเรียน และการเป็นผู้บริหารทางวิชาการนั้น จะต้องได้รับการฝึกอบรม และมีส่วนสัมพันธ์กับบุคลิกลักษณะของบุคคล

เชสเตอร์ (Chester, 1966, p. 413) ได้ศึกษาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารงานวิชาการของผู้บริหารการศึกษาทั่วประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่าพฤติกรรมที่ทำให้การบริหารงานวิชาการมีประสิทธิภาพสูงเนื่องจากการส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในการวางแผนจัดการอบรมสาธิตการสอน เพื่อให้ครูคุ้นเคยกับวิธีการสอนแบบต่าง ๆ จัดอภิปรายปัญหาการปรับปรุงการสอนจัดโครงการให้ครูในโรงเรียนสับเปลี่ยนเยี่ยมชั้นเรียน และสังเกตการสอน จัดวิทยากรมาช่วยในการเลือกวัสดุทัศนศึกษา วัสดุอุปกรณ์การสอน จัดให้มีการอบรมครูเกี่ยวกับวิชาการศึกษาเพิ่มเติมแก่ครูส่งเสริมให้ครูอ่านหนังสือหรือบทความเกี่ยวกับวิชาครูเพื่อปรับปรุงเทคนิคการสอน

จากการศึกษาแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอาจกล่าวได้ว่า แม้ว่าจะงานวิจัยบางฉบับไม่สามารถแยกความแตกต่างของพฤติกรรมผู้บริหารวิชาการระหว่างโรงเรียนที่มีประสิทธิผล และไม่มีประสิทธิผล แต่งานวิจัยส่วนใหญ่มีผลสรุปที่สอดคล้องกันว่า พฤติกรรมการบริหารทางวิชาการของผู้บริหาร มีความสำคัญสำหรับผู้บริหารในอันที่จะบริหารงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อนักเรียน ซึ่งมีผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน